

DIFERENȚE DE GEN ÎN CREȘTEREA ȘI EDUCAREA COPIILOR

Ghidul „Diferențe de gen în creșterea și educarea copiilor. Instrument pentru consilieri școlari, psihologi și asistenți sociali în lucrul cu părinții” a apărut în cadrul proiectului „Voluntariat în sprijinul promovării egalității de gen – voluntare și voluntari promovând egalitatea de gen în liceele bucureștene” derulat de Centrul Parteneriat pentru Egalitate (CPE).

2004 Centrul Parteneriat pentru Egalitate

Copyright-ul pentru această publicație aparține Centrului Parteneriat pentru Egalitate. Reproducerea parțială sau integrală prin orice mijloace (electronice, mecanice, fotocopiere, înregistrare) a oricărui material din această publicație este strict interzisă în scopuri comerciale, fiind supusă prevederilor legii drepturilor de autor și drepturilor conexe. Textele sunt concepute în scopuri educative, acestea putând fi reproduse doar în condițiile menționării sursei.

Centrul Parteneriat pentru Egalitate
e-mail: info@gender.ro
www.gender.ro

DIFERENȚE DE GEN ÎN CREȘTEREA ȘI EDUCAREA COPIILOR

Instrument pentru consilieri școlari, psihologi și asistenți sociali
în lucrul cu părinții

Autoare:

Domnica Petrovai (coordonatoare)

Bogdana Bursuc (coordonatoare)

Raluca Anca

Raluca Tătaru

Diana Calenic

Echipa de consultanți:

Sabinea Botea

Elena Cornescu

Aurelia Grigorescu

Roxana Iatan

Loana Ioniță

Mihaela Oancea

Daniela Radu

Elena Șpoc

Marcela Marcinschi

Elena Salomia

Aura Stănculescu

Elena Șerbănoiu

Coordonatoare proiect:

Alina Chiriac

CUPRINS

Repere ale problematicii – Bogdana Bursuc	8
Repere ale ghidului – Domnica Petrovai	
Scopul ghidului	9
Structura ghidului	9
Rolul consilierului școlar	10
Termeni de referință utilizați în cadrul ghidului	11
CAPITOLUL 1.	
Concepte și teorii relevante în problematica diferențelor de gen – Domnica Petrovai	
Ce sunt diferențele de gen?	12
Cum se formează identitatea de gen?	12
Rolul de gen și stereotipul de gen	12
CAPITOLUL 2.	
Diferențe de gen în abilitățile cognitive și motorii. Diferențe de gen în învățare – Bogdana Bursuc	
Este bărbatul sau femeia mai inteligent unul decât celălalt?	15
Ce înseamnă că fetele și băieții au dezvoltate abilități cognitive și motorii diferite?	16
De ce este importantă compensarea diferențelor de gen în abilitățile cognitive și motorii și în învățare?	17
Bariere de gen în dezvoltarea cognitivă echilibrată a fetelor și băieților. Recomandări privind îndepărtarea acestor bariere	18
CAPITOLUL 3.	
Diferențe de gen la nivel emoțional. Diferențe de gen în exprimarea emoțională – Raluca Tătaru	
Când își “încep” fetele și băieții viața emoțională?	23
Trăirea emoțională este direct sau invers proporțională cu manifestarea ei?	24
Fetele au sau trebuie să aibă o expresivitate emoțională mai mare decât a băieților?	24
De ce este importantă compensarea diferențelor de gen la nivel emoțional și în exprimarea emoțională?	25
Bariere de gen în optimizarea vieții emoționale a fetelor și băieților. Recomandări privind îndepărtarea acestor bariere	26
CAPITOLUL 4.	
Diferențe de gen în comportamentul social. Diferențe de gen în interacțiunile sociale – Domnica Petrovai	
Diferențele biologice prescriu modul de interacțiune socială?	29
Există și alte aspecte care determină comportamentul social diferit al fetelor și băieților?	29
De ce este importantă compensarea diferențelor de gen în comportamentul social și în interacțiunile sociale?	31
Bariere de gen în optimizarea comportamentului social al fetelor și băieților. Recomandări privind îndepărtarea acestor bariere	32

CAPITOLUL 5.

Diferențe de gen în autocontrolul comportamental - Bogdana Bursuc, Raluca Tătaru

Ce este disciplina și care este scopul ei?	36
Cine sunt mai disciplinați? Dar mai ușor de disciplinat? Fetele sau băieții?	36
Bariere de gen în dezvoltarea autocontrolului comportamental al fetelor și băieților.	
Recomandări privind îndepărtarea acestor bariere.	38

CAPITOLUL 6.

Diferențe de gen și stereotipuri privind sexualitatea – Diana Calenic, Domnica Petrovai

Când și cum apare comportamentul sexual de gen?	42
Există riscuri datorate construcției sociale a masculinității și feminității sexuale?	42
De ce este importantă compensarea diferențelor de gen la nivelul prescripțiilor sociale ale comportamentului sexual?	43
Bariere de gen în dezvoltarea armonioasă a sexualității adolescenților.	
Recomandări privind îndepărtarea acestor bariere.	44

CAPITOLUL 7.

Diferențe de gen în orientarea pentru carieră – Raluca Anca

Carieră înseamnă mai mult decât o opțiune profesională!	48
Ce face ca preferințele și alegerile fetelor și băieților să fie diferite?	48
Când începe orientarea pentru carieră?	49
Care este rolul părinților în transmiterea diferențelor de gen ca limită în orientarea pentru carieră?	50
Care este rolul școlii în transmiterea diferențelor de gen ca limită în orientarea pentru carieră?	51
Care este rolul profesorilor în promovarea diferențelor de gen ca limită în orientarea pentru carieră?	53
Care este rolul prescripțiilor sociale de gen ca limită în orientarea pentru carieră?	54
De ce este importantă compensarea continuă a diferențelor de gen în orientarea pentru carieră?	55
Bariere de gen în orientarea pentru carieră a fetelor și băieților. Recomandări privind îndepărtarea acestor bariere	56

Resurse	60
--------------------------	----

Prezentare Centrul Parteneriat pentru Egalitate	62
--	----

PREFAȚĂ

Cititorii acestui ghid se află, fără îndoială, în fața unei lucrări remarcabile a domeniului. Argumentele sunt numeroase.

Întâi, lucrarea de față este esențială pentru formarea experților. Expertul nu este o persoană cu mulți „ani vechime” ci un *practician reflexiv*, un *scientist-practitioner*. El face mereu o integrare binoculară a datelor de cercetare avansată cu cazuistica proprie. Chiar dacă nu produce cercetare de vârf el este un consumator avizat de literatură științifică, pe care știe să o integreze în practica proprie. Ori, ghidul de față constituie o reușită îmbinare a rezultatelor recente de cercetare cu recomandările practice. El va fi apreciat de cei ce știu ce este expertiza în domeniu și doresc să o dobândească.

În al doilea rând, lucrarea este un exemplu pozitiv de exploatare a cunoștințelor. Multă lume crede că simpla posesie de cunoștințe te face mai eficace sau mai înțelept. Nimic mai fals. Eficace e cel care nu numai că posedă cunoștințe, dar mai ales știe să le utilizeze, să le transforme în proceduri de intervenție, grile de diagnostic sau produse cu valoare de întrebuințare. Ghidul este o invitație la exploatarea eficientă a cunoștințelor despre gen pe care ni le oferă neuroștiințele, psihologia și analizele socioculturale.

În al treilea rând, ghidul prezintă într-un *stil limpede și clar*, noțiuni și proceduri complexe. Informația e bine dozată. Inițial sunt lămurite noțiunile cheie, apoi acestea sunt cuprinse în teorii explicative din care, în finalul fiecărui capitol, se deduc recomandări și proceduri de intervenție. Parcurgând textul mi-am reamintit de subtitlul unei lucrări celebre a lui Descartes: „idei simple și clare pentru îndreptarea intelectului”.

În al patrulea rând, ghidul este o „*operă deschisă*”, cum ar spune Umberto Eco. După ce surprinde ceea ce este esențial în consilierea de gen, lucrarea are o importantă parte de *resurse*, care trimite spre alte lucrări, alte locații unde pot fi aflate cunoștințe și proceduri utile.

Rezumând, această lucrare despre diferențele de gen în creșterea și educarea copiilor îmbină rigoarea științifică cu spiritul de finețe al practicianului. O recomand cu entuziasm. Ea va marca, în mod cert, o diferență față de ceea ce s-a scris până acum.

Prof. univ. dr. Mircea Miclea

Repere ale problematicii

Părinții și profesorii, care interacționează în mod direct cu copiii, au observat în mod constant diferențe între comportamentul, stilul de învățare, interesele, preocupările fetelor și cele ale băieților. Educația diferențiată în funcție de nevoile specifice de gen oferă o alternativă strategică pentru îmbunătățirea performanțelor școlare atât ale fetelor cât și ale băieților și pentru facilitarea accesului la oportunități educaționale egale.

Beneficiul major al educației în funcție de nevoile de dezvoltare de gen specifice este raportat la creșterea calității vieții și la posibilitatea unor alegeri de viață și de profesie variate și flexibile. Această abordare educațională promovează dezvoltarea potențialului individual real al fetelor și băieților, nelimitat de normele și valorile sociale care prescriu comportamente stereotipe de gen.

Studiile asupra diferențelor între genuri indică faptul că există domenii în care aceste diferențe sunt majore, precum și domenii în care diferențele sunt minime și în care predomină similaritățile. Aceste diferențe între genuri nu trebuie înțelese în termeni de deficite sau de superioritate a unui gen față de altul. Diferențele reprezintă abilități și tipuri comportamentale diferite, construite social.

Instrumentul de față își propune să furnizeze un cadru nou de abordare a problemelor de gen și dezvoltare educațională. Acest cadru este necesar pentru înțelegerea efectului influențelor biologice, psihologice și sociale asupra performanțelor în cadrul oportunităților de dezvoltare personală, educațională și profesională, precum și asupra sănătății și calității vieții.

Perspectiva nouă asupra diferențelor de gen pe care acest instrument o conturează constă în faptul că diferențele de gen sunt traduse în termenii **avantajelor și dezavantajelor pentru băieți și fete**. Abordăm problema diferențelor de gen în acești termeni pentru că majoritatea copiilor sunt privați de anumite oportunități de dezvoltare. Părinții și celelalte persoane implicate în educarea lor trebuie să fie informați despre problematica diferențelor de gen și trebuie să cunoască necesitatea valorificării sau compensării acestor diferențe.

Integrarea problematicii diferențelor de gen în procesul de educare și creștere a copiilor dezvoltă condițiile oferirii unui ajutor real părinților în interacțiunea lor cu copiii.

Bogdana Bursuc

Repere ale ghidului

Scopul ghidului

Problematica de gen este abordată în studiile de psihologie educațională din două perspective:

- a diferențelor de gen în procesul de învățare;
- a stereotipurilor de gen ca limite în procesul de dezvoltare.

Prima abordare identifică modalități de eficientizare a procesului de învățare care duc la valorizarea potențialului copilului, iar cea de-a doua abordează stereotipurile fără o analiză atentă a cauzelor ce generează aceste stereotipuri. Cea de-a doua abordare are ca limită majoră faptul că nu oferă strategii alternative de dezvoltare a unor comportamente alternative. Cercetările în domeniu arată că schimbarea stereotipurilor de gen este foarte dificilă, uneori chiar imposibilă. Ceea ce poate fi schimbat este percepția părinților și profesorilor despre diferențele de gen și mai ales despre modul în care pot fi depășite barierele în dezvoltarea optimă a copiilor.

Scopul acestui ghid este de a promova și valoriza potențialul abordării diferențelor de gen în activitatea consilierilor școlari. Aceștia, prin activitățile pe care le desfășoară, pot sprijini părinții în creșterea și educarea copiilor prin oferirea de informații utile acestora în valorificarea potențialului copiilor. Includerea dimensiunii de gen în informațiile despre dezvoltarea copiilor oferă noi și utile sugestii de valorizare a potențialului copiilor.

Ghidul prezintă diferențele dintre fete și băieți evidențiate de studii de cercetare și oferă sugestii de valorizare a potențialului individual fetelor cât și al băieților.

Structura ghidului

Ghidul cuprinde șapte capitole, fiecare capitol având are *două părți*:

- prima parte oferă rezultatele celor mai importante cercetări din neuroștiințe și psihologie privind diferențele de gen;
- a doua parte prezintă limitele pe care atitudinile sociale și diferențele de gen le impun și modalități de depășire a acestor limite.

Limitele au fost desenate în ghid ca *bariere în dezvoltarea*:

- abilităților cognitive și motorii;
- emoționale;
- comportamentale ale copiilor.

Barierile au fost identificate ca venind:

- din partea părinților, în termeni de convingeri și comportamente disfuncționale (neadecvate);
- din partea copilului, ca bariere datorate dezvoltării sale diferențiate;
- din partea mediului fizic și social în care se dezvoltă copilul.

Ghidul are un capitol introductiv care prezintă modul în care se formează identitatea de gen și factorii cognitivi, sociali și culturali care influențează formarea acesteia. Următoarele trei capitole prezintă diferențele cognitive și motorii, emoționale și sociale și barierele în dezvoltarea potențialului real al copiilor la aceste nivele.

Pornind de la nevoile părinților am prezentat un capitol despre autocontrolul comportamental care prezintă problematica disciplinei din perspectiva diferențelor de gen.

Ultimele două capitole abordează teme de interes major pentru părinți și anume diferențe în comportamentul sexual și în orientarea pentru carieră.

Rolul consilierului școlar

Educația în funcție de nevoile de dezvoltare specifice genului se realizează de către părinți încă de la începutul formării identității de gen (în jurul vârstei de 2-3 ani). Presiunile sociale asupra părinților cât și o informare incorectă a lor contribuie la menținerea unor atitudini și convingeri incorecte ale acestora asupra modului de dezvoltare și educare a copiilor. Rolul școlii și al consilierului școlar este în acest caz de informare corectă a părinților privind metodele de optimizare a dezvoltării copiilor lor și a modului în care pot depăși barierele generate de percepțiile sociale.

Instrumentul prezintă barierele părinților în termeni de convingeri și comportamente neadecvate, înțelegând prin convingeri neadecvate atitudini care limitează dezvoltarea copiilor, iar prin comportamente neadecvate, acțiunile părinților sub forma unor reacții negative, de constrângere a dezvoltării. Sunt prezentate în mod neexhaustiv câteva exemple tipice de astfel de convingeri și comportamente. De asemenea, instrumentul prezintă câteva bariere din partea copilului și din partea caracteristicilor de mediu sau de context în care se dezvoltă copilul.

Rolul consilierului este de a identifica convingerile și comportamentele neadecvate specifice grupului de părinți cu care lucrează și de a găsi împreună cu aceștia strategii de depășire a barierelor.

Domnica Petrovai

Termeni de referință utilizați în cadrul ghidului

construcții sociale ale genului	determinări istorice, sociale și culturale dezvoltate de-a lungul timpului, care influențează statutele și comportamentele bărbaților și femeilor
echitate de gen	tratamentul echitabil al bărbaților și femeilor, în funcție de nevoile lor specifice de gen tratamentul echitabil poate fi un tratament egal sau diferit, dar el trebuie să fie în mod necesar echivalent în termeni de drepturi, beneficii, obligații și oportunități
educație specifică de gen	educația adecvată la nevoile de învățare diferite ale fetelor și băieților, cu scopul de a le asigura acestora șanse egale de dezvoltare
egalitate de gen	se referă la valorizarea în mod egal a aspirațiilor, nevoilor și comportamentelor bărbaților și femeilor bărbații și femeile sunt liberi să-și dezvolte abilități personale și să facă alegeri (de viață și de profesie) fără a fi constrânși de stereotipurile și rolurile tradiționale de gen
discriminare de gen	tratament care încalcă drepturile unei persoane pe baza unui stereotip de gen
roluri de gen	roluri prestabilite social, atribuite indivizilor, în baza faptului că sunt bărbați sau femei rolurile de gen sunt cunoscute și învățate în cadrul grupului de prieteni, familiei, comunității, școlii, instituțiilor religioase și sunt condiționate de cultură, tradiție, istorie, mass-media, politici sociale

CAPITOLUL 1. Concepte și teorii relevante în problematica diferențelor de gen

Ce sunt diferențele de gen?

Diferențele de gen reprezintă diferențe la nivelul caracteristicilor individuale dintre femei și bărbați și includ următoarele dimensiuni: biologică, psihologică și socio-culturală.

Diferențele de gen sunt produsul interacțiunii caracteristicilor biologice ale femeilor și bărbaților cu mediul și reflectă diferențele individuale prin variabilele biologice, psihologice și comportamentale (Ruble, Martin, 1998).

Prin aceste dimensiuni înțelegem:

- dimensiunea **biologică** a diferențelor de gen este reprezentată de diferențele de sex;
- dimensiunea **socio-culturală** a diferențelor de gen este reprezentată de construcțiile sociale ale rolurilor și statuturilor femeilor și bărbaților în context social;
- dimensiunea **psihologică** a diferențelor de gen este reprezentată de aspectele cognitive, emoționale și comportamentale în conduita individuală.

Studiile asupra diferențelor de gen au cunoscut o dezvoltare marcantă odată cu descoperirea în 1920 a cromozomilor care programează genetic sexul unei persoane. Ulterior cercetările din domeniul neuroștiințelor cognitive și din domeniul neurologic au evidențiat diferențe în procesarea informațiilor la fete și băieți, diferențe care ulterior au fost definite ca diferențe în abilitățile cognitive (vezi cap. 2). Unele rezultate însă au fost interpretate greșit în termeni de deficite specifice unui gen sau altul (Santrock, 1998). Această abordare a condus către numeroase dezbateri academice și publice care au convenit asupra utilizării termenului de echitate de gen în educarea fetelor și băieților, acesta surprinzând corect fenomenul diferențelor de gen. Programele educaționale focalizate pe echitatea de gen valorizează diferențele individuale și propun strategii de optimizare a potențialului fetelor sau băieților și depășirea barierelor în dezvoltarea acestora.

Cum se formează identitatea de gen?

Teoriile clasice care abordează problematica de gen sunt:

- teoria învățării sociale;
- teoria dezvoltării cognitive a genului;
- teoria schemei de gen.

Teoria învățării sociale explică formarea identității de gen la copii prin observarea și imitarea comportamentului de gen al celorlalți (persoane de aceeași vârstă sau adulți), prin întărirea sau

pedepsirea experiențelor lor de gen specifice, respectiv de gen nespecifice (*Sanrock, 1998*). Teoria surprinde elementele importante ale dezvoltării identității de gen prin socializare. Modelele copiilor în învățarea unor comportamente de gen specifice sau de gen nespecifice pot fi modele reale (părinți, colegi), sau modele simbolice oferite de mass-media, reclamele publicitare, cărți, filme, desene animate etc. Rolul părinților în acest caz este să ofere modele de comportament ne-stereotipe și să întărească atât comportamentele de gen specifice cât și pe cele de gen nespecifice (*Hoffman, Borders, Hattie, 2000*). De exemplu, este important ca părinții să ofere copiilor un feedback pozitiv atât pentru o activitate specifică de gen (cum ar fi la băieți jocul de construcții), cât și pentru o activitate mai puțin specifică genului (cum ar fi tot la băieți citirea unor povești).

Teoria dezvoltării cognitive a fost dezvoltată inițial de Kohlberg în 1966 și afirmă că înțelegerea conceptului de gen poate fi diferită în funcție de vârstă și de etapa de dezvoltare cognitivă (*Ruble, Martin, 1998*). Kohlberg propune câteva stadii în dezvoltarea genului:

- *identitatea de gen* – copiii sunt capabili să identifice unul dintre cele două sexe pe baza caracteristicilor fizice (de exemplu, “Fetele sunt persoanele cu părul lung, băieții sunt persoanele cu părul scurt.”);
- *stabilitatea genului* – stadiu în care copiii conștientizează faptul că genul unei persoane nu se schimbă în timp;
- *constanța de gen* – genul este perceput de copii ca fiind constant în timp (rămân fată sau băiat și peste 5 sau 10 ani) și în diverse situații (rămân fată sau băiat indiferent de activitățile în care mă implic).

Identitatea de gen pe baza trăsăturilor fizice apare în jurul vârstei de 3 ani, iar constanța de gen se formează în jurul vârstei de 5-6 ani. Teoria este relevantă pentru că pune accentul pe importanța modului în care părinții transmit copiilor informațiile despre sex și gen în perioada preșcolară (*McHale, Crouter, Whiteman, 2003*).

Teoria schemei de gen dezvoltată de Bem în 1983 este o teorie socio-cognitivă care surprinde elementele importante atât din teoria dezvoltării, cât și din teoria învățării sociale. Conceptul de bază al teoriei este cel de „schemă de gen” (*Sanrock, 1998*). O schemă este o structură cognitivă care organizează și ghidează percepțiile individului. Schema de gen organizează informațiile despre diferențele de sex și gen. Teoria schemei de gen afirmă că atenția și comportamentul individului sunt ghidate de standardele socio-culturale de gen și de stereotipuri. Teoria sugerează ca părinții să optimizeze formarea schemei de gen prin oferirea a cât mai multor informații și întărirea a cât mai multor comportamente indiferent de prescripțiile sociale. Schema de gen este extrem de flexibilă în copilărie ceea ce permite părinților modelarea unor atitudini și comportamente ne-stereotipe.

Teoriile asupra genului sesizează importanța în formarea identității de gen a perioadei de vârstă dintre 2-6 ani când achizițiile dezvoltate de copii sunt foarte mari. Studiile de sinteză (*McHale, Crouter, Whiteman, 2003*) arată că unii părinți nu sesizează problema diferențelor de gen decât în perioada școlară, când copiii au deja formate atitudinile și comportamentele de gen într-un mod stereotip. Intervenția școlii se impune astfel pentru a flexibiliza aceste atitudini și comportamente. O altă perioadă critică în dezvoltarea conceptelor relaționate cu genul este perioada adolescenței. Schimbările multiple prin care trec adolescenții îi fac să fie mai conservatori și mai tradiționali în comportamentele lor de

gen, având tendința de a accepta și de a se conforma stereotipurilor de gen promovate de societate. Rolul consilierului școlar este de a dezvolta programe pentru părinți și profesori în care aceștia să fie informați despre problematica diferențelor de gen și relevanța ei în termeni de beneficii atât pentru părinți cât și pentru elevi.

Rolul de gen și stereotipul de gen

Rolul de gen este definit ca un set de așteptări care oferă prescripții comportamentale pentru femei și bărbați. Stereotipul de gen este definit ca un set de prescripții sociale sau culturale ale rolurilor de gen. Rolurile de gen sunt acele prescripții comportamentale pentru persoane aparținând unui gen sau altul într-o anumită societate (de exemplu, rolul de tată, de mamă). Stereotipurile de gen se modifică odată cu creșterea în vârstă, studii recente (Ruble, Martin, 1998) arătând că dobândirea achizițiilor cognitive scade frecvența stereotipurilor. Astfel că programele educaționale care promovează egalitatea și echitatea de gen au drept consecințe indirecte flexibilizarea și modificarea stereotipurilor de gen.

Studiile asupra stereotipurilor de gen au explorat modul în care se formează convingerile eronate despre diferențele de sex (Martin, Parker, 1995, Taylor, 1996). Acestea au evidențiat faptul că fetele de regulă consideră că principala diferență de gen între fete și băieți este cea socială, în timp ce băieții utilizează mai degrabă argumentele biologice. Vârsta la care atât băieții cât și fetele explică diferențele de gen prin prisma componentei sociale a fost identificată de unele studii (Neff, Terry-Schmitt, 2002) ca fiind de 9-10 ani. Sugestia acestor autori este că, pentru a interveni asupra stereotipurilor de gen, părinții și profesorii trebuie să se adreseze direct convingerilor copiilor despre cum se formează stereotipurile de gen și de ce există inechitatea de gen.

Bibliografie:

- Hoffman, R.M., Borders L.D., Hattie J.A.,** (2000) – Reconceptualizing Femininity and Masculinity: From Gender Roles to Gender Self-Confidence. *Journal of Social Behavior and Personality*, 2000, Vol. 15, No. 4, 475–503
- Martin, C. L. & Parker, S.,** (1995) – Folk theories about sex and race differences. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 21, 45–57
- McHale, S.M., Crouter, A.C., Whiteman, S.D.,** (2003) – The Family Context of Gender Development in Childhood and Adolescence. *Social Development*, 12, 1
- Neff N., Terry-Schmitt, Y.N.,** (2002) – Youths' attributions for power-related gender differences: nature, nurture, or God? *Cognitive Development* 17:1185–1202
- Taylor, M. G.,** (1996) – The development of children's beliefs about social and biological aspects of gender differences. *Child Development*, 67, 1555–1571
- Santrock, J.W.,** (1998) – Child development. McGraw Hill.
- Ruble, D. N. & Martin, C. L.,** (1998) – Gender development. In W. Damon & N. Eisenberg, *Handbook of child psychology . Social, emotional, and personality development*. New York: Wiley

CAPITOLUL 2. Diferențe de gen în abilitățile cognitive și motorii. Diferențe de gen în învățare

Este bărbatul sau femeia mai inteligent unul decât celălalt?

Diferențele la nivelul abilităților cognitive ale fetelor și băieților explică diferitele nevoi în procesul de învățare al acestora. Abilitățile cognitive reprezintă setul de procese implicate în prelucrarea informației (raționamentul, memorarea, atenția, folosirea limbajului etc.). Școala și părinții trebuie să creeze și să ofere contexte de învățare diferențiate pentru fete și pentru băieți pentru a facilita și îmbunătăți procesul de dezvoltare cognitivă și acumulare de informații.

Anii '90 marchează o expansiune a cercetărilor neurologice care susțin prezența diferențelor între sexe la nivelul abilităților cognitive (*Gurian, 2001*). Aceste diferențe sunt susținute de diferențe structurale la nivel cortical (de exemplu: amigdala – formațiune a sistemului nervos central, este mai extinsă la băieți, corpul calos – formațiune interemisferică este mai bine dezvoltată la fete), diferențe în cantitatea de neurotransmițători și de hormoni secretată. La rândul ei, diferența structurală și funcțională la nivel cortical este explicată de cantitățile diferite de hormoni prezenți în timpul sarcinii, precum și de cei secretați în perioada pubertății (*Gurian, 2001*).

Modul de funcționare cerebrală, reprezintă un punct cheie în înțelegerea stilului de învățare diferit fete-băieți și în ajustarea strategiilor educaționale pentru dezvoltarea maximă a potențialului individual.

Din perspectiva clasică a diferențelor cognitive între genuri, Maccoby & Jacklin (1974) publică un studiu-sinteză asupra cercetărilor legate de diferențele între fete și băieți și identifică trei abilități cognitive care reprezintă situ-ul diferențelor cognitive între aceștia: *abilitățile verbale, abilitățile cantitative și de calcul (matematice) și abilitățile vizualo-spațiale*. Băieții au abilități matematice și vizualo-spațiale mai bune decât ale fetelor. Fetele au abilități verbale superioare.

Noile cercetări prezintă diferențele cognitive și motorii de gen cu implicare directă asupra stilului și nevoilor de învățare specifice în funcție de gen.

Cercetările neurofiziologice (PET, MRI) pun în evidență activarea cortexului la femeie în mult mai multe arii simultan, spre deosebire de bărbați. Acest aspect face ca femeile să posede abilități senzoriale și mnezice superioare bărbaților (*Gur, 1998, apud Gurian, 2001*). Astfel, fetele au capacitatea de a detecta mai bine sunetele pure (tonuri ale aceleiași frecvențe) în timpul copilăriei și al celei mai mari părți a vieții adulte. Fetele văd mai bine în camere întunecate, însă băieții au abilități vizuale superioare în lumină puternică (*Halpern, 1992*). Diferențele de gen sunt identificate și la nivelul abilităților mnezice: fetele au capacitatea de a stoca pe perioade mici de timp o cantitate mare de material nestructurat, aleator. Băieții sunt și ei capabili de acest lucru doar dacă materialul este organizat într-o formă coerentă sau are o anumită semnificație pentru ei (*Gurian, 2001*).

Dacă fetele au abilități senzoriale și mnezice superioare, băieții au abilități spațiale și de raționament abstract mult mai bune.

Abilitățile verbale și cele matematice diferențiază băieții și fetele doar ca achiziții ulterioare și nu reprezintă premise de pornire în dezvoltarea individuală. Modul de utilizare și valorificare adecvată a diferențelor cognitive în procesul de învățare poate egaliza diferența fete-băieți la nivelul abilităților matematice și verbale (Sanrock, 2001).

Ce înseamnă că fetele și băieții au dezvoltate abilități cognitive și motorii diferite?

Aspectele cognitive care marchează diferențele de gen în învățare sunt reprezentate de diferențe în următoarele arii: raționamentul deductiv/inductiv, raționamentul abstract/concret, utilizarea limbajului, utilizarea spațiului și mișcării (atenția), utilizarea simbolisticii, avantajele învățării în grup, autoevaluarea performanței, abilitățile motorii (Gurian, 2001; Halpern, 1992).

Raționamentul deductiv/inductiv: băieții au dezvoltate mai mult raționamentele deductive și utilizează în mod frecvent un principiu general pe care îl aplică la cazuri individuale. Fetele au mai dezvoltat un tip de gândire inductiv, adăugând din ce în ce mai mult bazei lor de conceptualizare. Ele încep cu exemple concrete și construiesc pe baza lor teoria generală (Gurian, 2001).

Raționamentul abstract/concret: băieții au dezvoltate abilități superioare fetelor în operarea asupra obiectelor în absența prezenței lor concrete. Acest aspect are implicații importante pentru facilitarea dezvoltării abilităților de calcul la fete (Gurian, 2001).

Utilizarea limbajului: fetele utilizează limbajul într-o măsură mult mai mare decât băieții. În procesul de învățare fetele verbalizează adesea, în timp ce băieții lucrează în liniște sau folosesc simbolistica. De asemenea, fetele preferă informația conceptualizată în limbajul cotidian și acordă mare atenție la detalii. Băieții preferă un limbaj mai codificat, specializat și ignoră detaliile. Ei caută argumente logice și evidențe clare în conversații sau în prezentarea de informații (Gurian, 2001).

Utilizarea spațiului și mișcării: băieții, atunci când învață, utilizează mai mult spațiu fizic în comparație cu fetele. Fetele, în general, nu prezintă necesitatea de a se mișca atunci când învață. În schimb, pe băieți mișcarea îi ajută nu doar din punct de vedere al stimulării corticale, ci și al managementului comportamentului impulsiv. Mișcarea este un element natural pentru băieți într-un spațiu închis datorită nivelului scăzut de serotonină și metabolismului crescut care determină abilitățile atenționale mai reduse și comportamentul neastâmpărat (Gurian, 2001).

Utilizarea simbolisticii: în clasele mai mari băieții preferă textele simbolice, diagramele și graficele, în timp ce fetele preferă textul scris. Atât fetele cât și băieții preferă imaginile, însă doar băieții le folosesc în învățare pentru că stimulează emisfera dreaptă, mai bine dezvoltată la băieți (Gurian, 2001).

Avantajele învățării în grup: învățarea cooperativă este foarte benefică pentru copii, însă pentru fete este mult mai ușor să realizeze sarcinile de învățare în grup și să beneficieze în urma lor. Aceasta întrucât performanța băieților în grup depinde de poziția/statusul lor în ierarhia grupului. Cercetările neurologice și endocrinologice au evidențiat că poziția în grupul de învățare este un indicator al nivelului de stres, înregistrat fiziologic ca și cantitate de cortizol secretată. Băieții care au un status scăzut sunt supuși unui

eveniment stresant și secretă o cantitate mai mare de cortizol. Acest hormon interferează cu procesul de învățare și rezolvare de sarcini pentru că orientează resursele corticale spre copingul emoțional (rezolvarea conflictului emoțional) și consumă resursele necesare sarcinii de învățare (*Gurian, 2001*).

Autoevaluarea performanței: fetele au tendința de a evalua defavorabil propria abilitate de a performa o sarcină sau performanța în sarcină (*Halpern, 1992*).

Abilități motorii: băieții sunt mult mai activi din punct de vedere fizic decât fetele datorită cantității mai reduse de serotonină. Ei au abilitățile motorii grosiere mai bine dezvoltate, în timp ce fetele au abilitățile motorii fine mai bine dezvoltate. Dezvoltarea diferită a abilităților motorii facilitează dezvoltarea diferită a abilităților cognitive: băieții se vor implica cu predilecție în sarcini fizice care le stimulează dezvoltarea abilităților spațiale, fetele în activități sociale, interactive, care le stimulează dezvoltarea abilităților verbale (*Gurian, 2001*).

De ce este importantă compensarea diferențelor de gen în abilitățile cognitive și motorii și în învățare?

Diferențele în abilitățile cognitive și motorii între băieți și fete marchează nevoi de învățare diferite. Aceste diferențe au o bază neurofiziologică clar stabilită și determină avantaje sau dezavantaje ale fetelor și băieților în cadrul procesului educațional.

Rigiditatea sistemului educațional sau lipsa implicării părinților pentru valorificarea diferențelor cognitive specifice genului face ca dezavantajele să prevaleze. Ținând cont de faptul că aceste diferențe reprezintă fiziologia funcționării cerebrale, mediul este cel care trebuie să fie flexibil și să integreze aceste diferențe pentru a permite dezvoltarea optimă a potențialului individual. Din perspectiva faptului că este mai puțin kinestezic, sistemul educațional actual este mai adecvat fetelor decât băieților. Același sistem favorizează în special fetele din perspectiva faptului că pune accent pe dezvoltarea abilităților matematice și de calcul.

Principalul avantaj al implicării active a părinților în dezvoltarea cognitivă și motorie a copiilor rezidă în crearea mediului adecvat de dezvoltare a copiilor în funcție de nevoile de dezvoltare de gen specifice. Cunoașterea diferențelor și nevoilor specifice genului face ca experiența învățării să nu aibă efecte negative pentru copii, mai ales că cercetările ulterioare arată că doar în medie, diferențele cognitive în domeniul abilităților matematice, vizuale și spațiale sunt în favoarea băieților (*Hyde, 1993, apud Santrock, 2001*). În acest fel putem sprijini dezvoltarea stimei de sine și a unei imagini de sine bine articulate, premisa unei adaptări eficiente și a unei calități superioare a vieții.

Bariere de gen în dezvoltarea cognitivă echilibrată a fetelor și băieților. Recomandări privind îndepărtarea acestor bariere

© Bariere de gen din partea părinților în dezvoltarea cognitivă a copiilor

Convingeri cu efecte negative (prejudecăți, stereotipuri) ale părinților legate de performanțele cognitive ale copiilor	Recomandări privind îndepărtarea acestor bariere
<p>„Băieții sunt buni la matematică, dar nu le place să scrie și să citească.”</p>	<p>Pentru optimizarea dezvoltării abilităților verbale ale copiilor, în special ale băieților, recomandăm părinților activități de tipul următor:</p> <ul style="list-style-type: none"> → creați „ritualuri” zilnice de citire - citiți copilului dumneavoastră zilnic din diverse materiale specifice vârstei și încurajați-l pe acesta ca la rândul lui să vă citească (6/7 ani); → creați „ritualuri” de scriere - asigurați-vă de implicarea copiilor, în special a băieților, în scrierea unor bilete de mulțumire, invitații la zile de naștere, felicitări, scrisori, e-mail-uri; de asemenea, pentru dezvoltarea abilităților verbale încurajați băieții să aibă un jurnal (8/10 ani); → concepeți împreună cu copiii, în special cu băieții, povești fantastice pentru a facilita astfel dezvoltarea abilităților imaginative și verbale ale acestora (6/10 ani); → concepeți împreună cu băieții povești și personaje pornind de la jocurile de asamblare sau de la modelajele pentru construcții cu care aceștia se joacă; → încurajați băieții să atingă sau să simtă diverse lucruri atunci când exersează să scrie sau să citească despre acestea; → pentru că procesează și construiesc mai încet mesaje verbale, oferiți băieților cu 60 de secunde mai mult pentru a răspunde verbal la o întrebare/cerință (6/10 ani).

<p>„Fetele nu sunt bune la matematică.”</p>	<p>Pentru optimizarea dezvoltării abilităților matematice și de calcul ale copiilor, în special ale fetelor, recomandăm părinților activități de tipul următor:</p> <p>→ <i>jucați-vă cu fetele, în diverse contexte în care există posibilitatea folosirii obiectelor concrete manipulative, diferite jocuri de numărare și de calcul (în dormitor, la cumpărături, în bucătărie):</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>“Aș avea nevoie de încă două căni!...”</i> - <i>“Îmi poți spune câte furculițe sunt pe masă?...”</i> - <i>“Îți mai dau trei pahare, câte pahare sunt acum? De câte crezi că mai este nevoie ca toată lumea să aibă un pahar?” (6/7 ani);</i> <p>→ <i>pentru a-și folosi abilitățile verbale în sprijinul dezvoltării celor matematice și de calcul, sugerați fetelor să creeze sau creați împreună cu ele un jurnal cu expresii scrise specifice pentru matematică și științele exacte.</i></p>
<p>„Fetele se rătăcesc ușor.”</p>	<p>Pentru optimizarea dezvoltării abilităților de orientare spațială, în special ale fetelor, recomandăm părinților activități de tipul următor:</p> <p>→ <i>jucați împreună cu copiii, în special cu fetele, jocuri de puzzle, de orientare pe hartă, de construire de hărți, pentru a facilita astfel învățarea perceptuală și pentru a dezvolta abilitățile de orientare și proiecție spațială (6/7 ani);</i></p> <p>→ <i>încurajați fetele să se înscrie în cluburi de orientare turistică;</i></p> <p>→ <i>cumpărați fetelor și încurajați-le să folosească jocuri considerate în mod tradițional ca fiind destinate băieților (ex.: construcții de clădiri, modelaje, asamblări). Stimulați implicarea în aceste jocuri creând o poveste și personaje în jurul acestor construcții;</i></p> <p>→ <i>oferiți fetelor posibilitatea de acces la tehnologie, computer, Internet și oferiți mai multe încurajări decât băieților de a folosi această tehnologie (6/10 ani);</i></p> <p>→ <i>acordați timp egal de folosire a computerului de către fete și băieți.</i></p>

<p>“Băieții sunt mult mai obraznici decât fetele! Trebuie ținuti mai din scurt!”</p>	<p>Pentru a răspunde nevoilor dinamice de învățare ale băieților și pentru a crea un cadru adecvat de învățare pentru aceștia, recomandăm părinților următoarele tipuri de activități:</p> <p>→ <i>folosiți energia băieților pentru a vă oferi dumneavoastră ajutor (în mutarea diferitelor lucruri în casă, în realizarea curățeniei), sau pentru a oferi ajutor altor copii în sarcini de muncă sau de învățare (6/7 ani);</i></p> <p>→ <i>în interacțiunea cu băieții oferiți acestora posibilitatea întreruperii activității, pentru a face pauze de un minut cu scopul de a se mișca, destinde (6/7 ani).</i></p>
<p>“Sportul nu e pentru fete!”</p>	<p>Pentru a susține dezvoltarea abilităților motorii, în special ale fetelor, recomandăm părinților activități de tipul:</p> <p>→ <i>jucați împreună cu fetele diferite jocuri cu mingea pentru a le dezvolta motricitatea grosieră care este mai redusă decât la băieți (6/7 ani).</i></p>
<p>„Băieții nu au răbdare în realizarea cu migală a unor lucruri.”</p>	<p>Pentru a susține dezvoltarea motricității fine, în special la băieți, recomandăm părinților activități de tipul:</p> <p>→ <i>învățați băieții să coasă sau să confecționeze diferite lucruri din mărgelile pentru a-și dezvolta motricitatea fină care este mai redusă decât la fete (6/7ani).</i></p>
<p>“Școala și învățatul trebuie să fie activitățile principale ale copiilor.”</p>	<p>Pentru facilitarea unei stimulări corticale echilibrate la copii recomandăm părinților activități de tipul următor:</p> <p>→ <i>ajutați copiii să realizeze un echilibru între activitățile de studiu, sedentare și cele active, sportive, pentru a permite o stimulare și o dezvoltare cerebrală optime. Implicați în egală măsură fetele și băieții în activități și cluburi sportive (6/14 ani).</i></p>

Comportamente negative ale părinților care se constituie în bariere în dezvoltarea cognitivă a copiilor	Recomandări privind îndepărtarea acestor bariere
Unii părinți au reacții neadecvate la performanțele copiilor, manifestând indiferență sau reproș.	<p><i>Recomandăm părinților activități de tipul următor:</i></p> <p>→ <i>manifestați-vă satisfacția și bucuria față de activitățile realizate corespunzător de către copii (6/7 ani);</i></p> <p>→ <i>oferiți fetelor constant răspunsuri în legătură cu performanțele lor școlare (6/10 ani).</i></p>
Unii părinți nu investesc timp suficient în stimularea autoevaluării pozitive a copiilor.	<p><i>Recomandăm părinților activități de tipul următor:</i></p> <p>→ <i>încercați să faceți fotografii sau să înregistrați prin alte mijloace momentele în care copilul dumneavoastră este eficient și realizează cu succes o sarcină. Apoi, cât mai repede posibil de la evenimentul înregistrat, admirați împreună imaginile. Aceste acțiuni ajută copiii, și în special fetele, să se simtă valorizați și să se simtă bine în legătură cu ceea ce fac (6/7 ani);</i></p> <p>→ <i>povestiți fetelor sau arătați-le imagini despre fete/femei „de succes” în diverse domenii de activitate, în special în cele considerate tradițional specific masculine (6/10 ani);</i></p> <p>→ <i>încurajați copilul să-și personalizeze camera și locurile unde își depozitează lucrurile, astfel încât acesta să-și dezvolte sentimentul de identitate și atașament față de mediul propriu (6/7 ani).</i></p>

☉ Bariere de gen datorate dezvoltării diferențiate a copiilor

Bariere de gen, datorate dezvoltării diferențiate a copiilor, cu impact negativ asupra dezvoltării cognitive a acestora	Recomandări privind îndepărtarea acestor bariere
Datorită faptului că nu este inclusă dimensiunea de gen în stilul de învățare, atât fetele cât și băieții sunt privați de avantajele educației specifice de gen.	<p><i>Recomandăm părinților:</i></p> <p>→ <i>includeți nevoile educaționale specifice de gen ca variabilă importantă în dezvoltarea unui stil propriu de învățare.</i></p>

© **Bariere de gen în dezvoltarea copiilor datorate mediului fizic și social**

Bariere de gen în dezvoltarea copiilor datorate mediului fizic și social	Recomandări privind îndepărtarea acestor bariere
Unii băieți sunt nevoiți să trăiască în medii de învățare care nu răspund nevoilor kinetice ale acestora.	<i>Recomandăm părinților:</i> → amenajați împreună cu și pentru băieți camere mari și luminoase.
Unele fete trăiesc în medii fizice nestimulative pentru dezvoltarea abilităților lor matematice.	<i>Recomandăm părinților:</i> → amenajați și ornați, împreună cu fata, camera acesteia cu figuri geometrice, numere, astfel încât aceasta să se familiarizeze cu elementele matematice și cu utilizarea lor.
Unii băieți trăiesc în medii fizice nestimulative pentru dezvoltarea abilităților verbale ale acestora.	<i>Recomandăm părinților:</i> → țineți cărți pe rafturi și în alte locuri din casă, astfel încât băieții, care nu se simt confortabil cu cititul, să se obișnuiască cu acest stimul și cu omniprezența cărților (6/7 ani).

Bibliografie:

Gurian, M., (2001) – „*Boys and Girls Learn Differently!*”, Jossey-Bass, San Francisco.

Halpern, D., F., (1992) – „*Sex Differences in Cognitive Abilities*”, Lawrence Erlbaum Associates, Publisher.

Santrock, J.,W., (2001) – „*Adolescence*”, McGraw-Hill, New York.

CAPITOLUL 3. Diferențe de gen la nivel emoțional.

Diferențe de gen în exprimarea emoțională

Când își “încep” fetele și băieții viața emoțională?

Viața emoțională este definitorie pentru specia umană. Copiii învață și sunt socializați cu aspectele emoționale de la începutul vieții. De altfel, cele mai noi cercetări arată că diferențele de gen la nivelul vieții emoționale (trăire, exprimare, recunoaștere a emoțiilor etc.) depind cel mai mult de educație, socializare sau context, chiar dacă o anumită influență a sistemului nervos nu poate fi cu totul negată.

Copiii încep să vorbească la rândul lor despre emoții chiar de la 18 luni (*Miller & Sperry, 1987 apud Peterson, 2001*). Nu mult mai târziu încep să se ivească și diferențele de gen la nivelul frecvenței utilizării etichetelor verbale pentru emoții în comunicare. Fetele de 24 de luni utilizează mai multe etichete verbale pentru emoții decât băieții de aceeași vârstă (*Dunn, Bretherton & Munn, 1987 apud Peterson, 2001*).

Studii recente au arătat că aceste diferențe în favoarea fetelor există de la 2 ani, dar dispar la 4 ani (*Cervantes & Callanan, 1998 apud Peterson, 2001*), cu toate că majoritatea studiilor arată păstrarea sau chiar îmbunătățirea performanței superioare a fetelor în raport cu băieții odată cu înaintarea în vârstă, și asta la majoritatea aspectelor vieții emoționale (recunoașterea expresiilor emoționale, atenția acordată propriilor emoții și emoțiilor celor din jur etc). În discuțiile părinte-copil nu există diferențe între băieți și fete în privința frecvenței utilizării etichetelor verbale pentru emoții la 2 ani. Dar, la vârste mai mari apar diferențe însemnate în favoarea fetelor (e.g. *Buckner & Fivush, 1998; Kuebli, Butler & Fivush, 1995 apud Peterson, 2001*).

Un alt aspect al vieții emoționale este decodarea expresiilor emoționale. Această abilitate apare relativ devreme, încă din interacțiunea nou-născutului cu mama, dar în această perioadă a vieții nu putem spune că bebelușul recunoaște fericirea, surpriza sau tristețea, ci reacționează la mai mulți stimuli specifici, cum ar fi hrănirea, atingerea umană, atenția acordată etc.

Studiile realizate cu copii de 3 ani și mai mari arată că abilitatea de recunoaștere a expresiilor emoționale se îmbunătățește odată cu vârsta, cel puțin până pe la 5 ani, iar fetele au abilități superioare în identificarea emoțiilor. Fetele de 3 ani și jumătate obțin performanțe egale cu cele ale băieților de 5 ani (*Boyatzis, Chazan, & Ting, 1993*).

Emoțiile cele mai ușor de identificat, de către toți copiii, sunt surpriza, tristețea și bucuria, iar cea mai dificil de identificat este furia. O explicație a acestor diferențe între emoții este posibila expunere mai mare (în familie sau în grupul de joacă) la emoții pozitive ceea ce face ca acestea să fie recunoscute mai ușor.

Cea mai puternică evoluție a abilităților de recunoaștere a expresiilor emoționale se produce între 3 și 5 ani, cu creșteri ne semnificative după această vârstă. Faptul că între abilitățile copiilor de 3 și respectiv 5 ani există diferențe clare, dar între abilitățile celor de 4, respectiv 5 ani, aceste diferențe nu mai rămân

semnificative, sugerează că al patrulea an de viață aduce cele mai multe evoluții în planul înțelegerii expresiilor emoționale și a altor aspecte de același tip. În primii patru ani de viață oamenii au suficiente experiențe sociale și înțeleg diverse componente non-verbale ale emoțiilor pentru a identifica cu succes expresiile emoționale (*Boyatzis et al.*, 1993). De asemenea, copiii, indiferent de gen, identifică mai ușor expresiile emoționale ale copiilor de aceeași vârstă decât pe cele ale copiilor mai mari sau ale adulților.

Trăirea emoțională este direct sau invers proporțională cu manifestarea ei?

Cel mai intens studiate diferențe de gen sunt cele referitoare la emoționalitate în general. Stereotipul cel mai larg răspândit este că femeile sunt mai “emoționale” decât bărbații (e.g. *Ashmore & Del Boca*, 1979; *Brody & Hall*, 2000; *Fabes & Martin*, 1991, *apud Hutson-Comeaux*, 2002). Studii recente sugerează că “emoționalitatea crescută” a femeilor este o construcție socială, bazată pe diferențele observate în exprimarea emoțională, diferențe care sunt socializate însă de la o vârstă foarte timpurie. Trebuie avut în vedere că atunci când vorbim de “emoționalitate” ne referim la două dimensiuni diferite ale acesteia, respectiv trăirea și exprimarea emoțiilor.

La nivelul trăirii emoțiilor se pare că nu există diferențe între sexe. Atunci când își autoevaluează intensitatea și frecvența unor emoții după trăirea acestora nu există diferențe între bărbați și femei (*Barrett, Robin, Pietromonaco, & Eyssell*, 1998). Ambele sexe cred că bărbații și femeile se diferențiază mai mult în exprimarea emoțiilor decât în intensitatea sau natura emoțiilor trăite (*Johnson & Schulman*, 1988, *apud Hutson-Comeaux*, 2002).

Fetele au sau trebuie să aibă o expresivitate emoțională mai mare decât a băieților?

Studiile recente în această problematică menționează că principala cauză a diferențelor la nivel emoțional apare în procesul de socializare al fetelor și băieților. Acest lucru este important deoarece în aceste condiții este posibil să educăm anumite tendințe ale fetelor și băieților astfel încât aceștia să-și poată utiliza cu succes întreg potențialul.

Cele mai frecvente convingeri sociale se referă la emoționalitatea mai mare a femeilor, mai ales în exprimarea emoțiilor, faptul că femeile trebuie să fie mai responsabile, mai atente la nevoile celorlalți, mai loiale, mai protective, mai grijulii etc., în timp ce bărbații trebuie să fie competitivi, dominanți, să dețină controlul, agresivi chiar, bărbații sunt îndreptățiți să apeleze la furie, în timp ce femeile nu (și sunt chiar penalizate social când o fac) etc. (vezi pentru detalii și *Barrett et al.*, 1998; *Ferguson*, 2000; *Hutson-Comeaux*, 2002 pentru detalii).

Regulile sociale ghidează exprimarea emoțiilor și normează momentul și modul în care anumite emoții trebuie sau nu exprimate (*Averill*, 1982; *Brady & Hall*, 2000, *apud Hutson-Comeaux, S. L.*, 2002). Încălcarea regulilor este penalizată sau sancționată social de grupul de apartenență.

Socializarea diferită a celor două genuri se produce și prin media, în special pentru programele și materialele dedicate copiilor. Băieții preferă mai mult decât fetele programele și cărțile cu conținut violent, încă de la 3-5 ani, în timp ce fetele preferă materialele cu teme romantice (e.g. *Cantor & Nathanson, 1997, apud Oliver & Green, 2001*).

O cauză foarte importantă a diferențelor emoționale de gen este și educația oferită de părinți și interacțiunile diferite cu cele două sexe. De exemplu, părinții vorbesc mai mult despre emoții cu fetele lor de vârstă preșcolară (*Adams, Kuebly, Boyle & Fivush, 1995; Dunn et al., 1987; Kuebly et al., 1995, apud Peterson, 2001*). În plus, discută mai elaborat și mai frecvent despre tristețe cu fetele și despre furie cu băieții (nu există diferențe în discuțiile despre bucurie). Acest lucru corespunde cu credințele generale (stereotipurile) conform cărora emoții individuale (supărare, frică etc.) sunt gen-specifice: bucuria, tristețea și frica sunt văzute ca fiind caracteristice femeilor, iar furia ca fiind caracteristică bărbaților (e.g. *Kelly & Hutson-Comeaux, 1999, apud Hutson-Comeaux, 2002*). Mamele băieților acceptă mai ușor comentarii despre furie și răzbunare de la copiii lor decât mamele cu fiice (vezi credința „așa sunt băieții, mai bătauși”); fetele în schimb sunt încurajate să se concentreze mai mult pe moduri de reparare a relațiilor (vezi credința „fetele trebuie să se poarte frumos, nu să se bată sau să se certe”).

De ce este importantă compensarea diferențelor de gen la nivel emoțional și în exprimarea emoțională?

Diferențele emoționale prezentate implică avantaje și dezavantaje diferite pentru fete și pentru băieți, pentru propria lor stare interioară și pentru calitatea interacțiunilor cu cei din jur. Cercetările evidențiază că expresivitatea emoțională este legată în mod direct de predispoziția la diferite boli. Astfel, bărbații sunt mai dispuși să dezvolte boli cardiovasculare și să facă abuz de substanțe (alcool, tutun, ca mecanisme de a face față unor perioade critice de stres). Femeile sunt mai dispuse să dezvolte boli de natură oncologică. Totodată, prescripțiile sociale de gen, care permit o expresivitate emoțională maximă la femei, se asociază cu o frecvență crescută a tulburărilor afective, depresive, anxiogene și de natură psihiatrică la femei (*Watkins & Whalez, 2000, apud Lorber, 1997*).

Bariere de gen în optimizarea vieții emoționale a fetelor și băieților. Recomandări privind îndepărtarea acestor bariere

© Bariere de gen din partea părinților în dezvoltarea emoțională a copiilor

Convingeri cu efecte negative (prejudecăți, stereotipuri) ale părinților legate de aspecte ale vieții emoționale ale copiilor	Recomandări privind îndepărtarea acestor bariere
<p>“Băieții nu trebuie să plângă.” “Doar fetițele sunt slabe și plâng.”</p>	<p>Pentru optimizarea dezvoltării unei vieți <i>emoționale echilibrate</i> recomandăm părinților activități de tipul următor: → nu criticați sau pedepsiți băiatul dacă plânge. Emoțiile copilului nu trebuie invalidate. Explicați că această reacție este normală, oferindu-i copilului suport în rezolvarea problemei.</p>

Comportamente negative ale părinților care se constituie în bariere în dezvoltarea emoțională a copiilor	Recomandări privind îndepărtarea acestor bariere
<p>Unii părinți dezaprobă anumite emoții ale copiilor (de exemplu, dacă băiatul plânge, dacă fetița exprimă nonverbal emoția negativă).</p>	<p>Pentru optimizarea dezvoltării unei vieți <i>emoționale echilibrate</i> recomandăm părinților activități de tipul următor: → încurajați și învățați copiii să-și exprime emoțiile într-un mod personal și fără consecințe negative asupra celorlalți întrucât fiecare copil are un mod propriu de a-și exprima emoțiile.</p>

© **Bariere de gen datorate dezvoltării diferențiate a copiilor**

Bariere de gen, datorate dezvoltării diferențiate a copiilor, cu impact negativ asupra dezvoltării emoționale a acestora	Recomandări privind îndepărtarea acestor bariere
Unii părinți întăresc (sau recompensează) exprimarea emoțională tradițional specifică unui gen sau altul și penalizează abaterea de la regulile exprimării acestora.	<p>Recomandăm părinților:</p> <p>→ <i>prezentați explicit comportamentele negative (agresivitate, furie, plâns nejustificat) și specificați că acestea sunt astfel indiferent de situație sau de genul celor care le manifestă. Nu uitați să oferiți alternative de comportament sau de exprimare a emoțiilor negative, în situații specifice.</i></p>

© **Bariere de gen în dezvoltarea copiilor datorate mediului fizic și social**

Bariere de gen în dezvoltarea emoțională a copiilor datorate mediului fizic și social	Recomandări privind îndepărtarea acestor bariere
Materiale școlare și programe de educație pentru copii ce ilustrează și promovează stereotipuri tradiționale de gen.	<p>Recomandăm părinților:</p> <p>→ <i>încercați să oferiți copilului stimuli cât mai diferiți, jucării variate, stimulați-l să se implice în activități noi și, pe cât posibil, cu specific tradițional pentru genul opus. Explicați-i că orice lucru e interesant și folositor. Selectați filme, cărți și programe care să ilustreze cât mai puțin comportamente tradiționale gen-specifice extreme.</i></p>
Copiii sunt supuși presiunii prietenilor în dezvoltarea comportamentelor și folosirea materialelor specifice în mod tradițional genului lor. De asemenea, copiii sunt penalizați dacă se abat de la aceste stereotipuri de gen.	<p>Recomandăm părinților:</p> <p>→ <i>nu izolați copilul doar pentru că prietenii săi sunt prea agresivi sau preferă jocuri violente. Stabiliți un program pentru timpul liber care să includă și jocul cu prietenii, dar și alte activități. Mențineți dezaprobarea față de comportamentele nepotrivite, indiferent de context. Încercați să comunicați cu părinții prietenilor copiilor dumneavoastră.</i></p>

Bibliografie:

- Barrett, L. F., Robin, L., Pietromonaco, P. R., & Eyssell, K. M.,** (1998) – *Are Women the “More Emotional” Sex? Evidence from Emotional Experiences in Social Context*, *Cognition and Emotion*, 12, 555-578.
- Boyatzis, C. J., Chazan, E., & Ting, C. Z.,** (1993) – „*Preschool Children’s Decoding of Facial Emotions*”, *Journal of Genetic Psychology*, 154, 375-382.
- Ferguson, T. J.,** (2000) – „*Unwanted Identities: a Key Variable in Shame-Anger links and Gender Differences in Shame*”, *Sex Roles: A Journal of Research*, [www. findarticles.com](http://www.findarticles.com) (preluat în septembrie 2003)
- Hutson-Comeaux, S. L.,** (2002) – „*Gender Stereotypes of Emotional Reactions: How We Judge an Emotion as Valid*”, *Sex Roles: A Journal of Research*, [www. findarticles.com](http://www.findarticles.com) (preluat în septembrie 2003)
- Lorber, J.,** (1997) – „*Gender and the Social Construction of Illness*”, Sage publication.
- Oliver, M. B. & Green, S.,** (2001) – „*Development of Gender Differences in Children’s Responses to Animated Entertainment*”, *Sex Roles: A Journal of Research*, [www. findarticles.com](http://www.findarticles.com) (preluat în septembrie 2003)
- Strough, J.,** (2000) – „*Dyad Gender Differences in Preadolescents’ Creative Stories*”, *Sex Roles: A Journal of Research*, [www. findarticles.com](http://www.findarticles.com) (preluat în septembrie 2003)
- Peterson, C.,** (2001) – „*I was really, really, really mad!*” *Children’s use of Evaluative Devices in Narratives about Emotional Events*, *Sex Roles: A Journal of Research*, [www. findarticles.com](http://www.findarticles.com) (preluat în septembrie 2003)

CAPITOLUL 4. Diferențe de gen în comportamentul social.

Diferențe de gen în interacțiunile sociale

Diferențele biologice prescriu modul de interacțiune socială?

Diferențele structurale și funcționale la nivel hormonal și cerebral marchează diferențe în comportamentele manifestate în contextele de interacțiune socială.

Cercetările evidențiază faptul că prezența unei cantități de estrogen mult mai mare la fete decât la băieți explică numărul redus de comportamente agresive și competitive la acestea. De asemenea, cantitatea crescută de estrogen este responsabilă de încrederea scăzută și de lipsa autoasertivității de care dau dovadă fetele. Prezența comportamentelor agresive, competitive, a autoîncrederii și a autoasertivității în contextul social este favorizată de un nivel crescut de testosteron. Acest hormon este secretat în cantități mari la bărbați, și ca urmare, aceste comportamente sunt întâlnite cu mare frecvență la băieți în cadrul interacțiunilor sociale. De asemenea, la bărbați, amigdala, formațiune din sistemul nervos central, este mai bine dezvoltată și secretă o serie de hormoni care predispon la răspunsuri vegetative accentuate și la manifestări agresive în situații conflictuale (*Gurian, 2001*).

Emisferele cerebrale sunt dezvoltate diferențiat la fete și la băieți. Emisfera stângă este mai bine dezvoltată la fete și asigură o performanță superioară în sarcinile verbale. Ca urmare, fetele prezintă în contextul interacțiunilor sociale abilități de ascultare mai bine dezvoltate decât ale băieților (*Gurian, 2001*).

Aceste diferențe biologice predispon spre un anumit tip de comportament social. Dar, alături de ele există și alți factori care determină diferențe între fete și băieți în interacțiunile sociale.

Există și alte aspecte care determină comportamentul social diferit al fetelor și băieților?

Caracteristica definitorie a interacțiunilor sociale în perioada cuprinsă între preșcolaritate și pubertate este faptul că predomină **jocul și gruparea în funcție de gen**. Fetele se joacă și caută compania fetelor, băieții se joacă și caută compania băieților (*Jacklin, 1989, Maccoby, 1987, 1988, 1990, apud Hoyenga & Hoyenga, 1993*). Copiii se asociază preferențial cu copiii de același gen încă înainte de vârsta la care pot identifica și numi sexul copiilor cu care se asociază (*Maccoby 1990, apud Hoyenga & Hoyenga, 1993*).

Asocierea preferențială a fetelor cu fete și a băieților cu băieții primește mai multe explicații:

- Cercetările arată că preferința pentru același gen se manifestă foarte timpuriu. Încă înainte de șase luni, copiii reacționează diferit la figurile umane de bărbat /femeie. Aceste predispoziții generează o influență cognitivă în favoarea aceluiasi gen înainte ca identificarea și recunoașterea sexului să fie prezente (*Fagan & Shepherd, 1981, apud Hoyenga & Hoyenga, 1993*).

- O altă explicație este din perspectiva *intereselor comune*. Oamenii care împărtășesc aceleași interese sunt o companie mult mai plăcută. Fiecare fată sau băiat dezvoltă diferite interese în funcție de tratamentul parental, inclusiv de jucăriile primite. În funcție de jucăria cu care un copil se joacă se vor grupa în jurul lui fete sau băieți (*Eisenberg, Tryron & Cameron, 1984, Wynn & Fletcher, 1987, apud Hoyenga & Hoyenga, 1993*).
- A treia explicație este din perspectiva *grupului de prieteni*, a celorlalți copii. Adesea prietenii reacționează negativ la posibilele conotații sexuale ale relațiilor cu sexul opus (*Thorne, 1986, Hoyenga & Hoyenga, 1993*). În general copiii tind să întărească comportamentul sexual tipic al unui alt copil și să-l pedepsească pe cel atipic (*Fagot, 1985, Lamb & Roopmarine, 1989, Hoyenga & Hoyenga, 1993*).
- O nouă explicație este din perspectiva *stilului de joacă*. Băieții sunt mai agresivi, mai competitivi și mai dominanți, în contextul de joacă, decât fetele (*Maccoby 1990, apud Hoyenga & Hoyenga, 1993*). S-a arătat că în cazul băieților există o probabilitate mai mare să apeleze la agresivitate, atât fizică (ex: bătăi), cât și verbală (ex: folosirea de porecle sau vorbe urâte), mai ales în interacțiunea cu alți băieți (*Maccoby, 1998, apud Strough, 2000*). De asemenea, băieții preferă jocul în grupuri mai mari, spre deosebire de fete care preferă jocurile în diade, care le orientează spre teme domestice de joc (“de-a mama și de-a tata”, “la cumpărături” etc.). Stilul de joacă al fetelor este mai sedentar, orientat spre protecție și îngrijire, în timp ce stilul de joacă al băieților este mai dinamic. Băieții sunt mai dispuși să se joace afară, în locuri publice, departe de adulți. La rândul său, stilul de joacă diferit al fetelor de cel al băieților este condiționat biologic de cantitatea și tipul de hormoni secretați (estrogen/testosteron/serotonină).

O altă caracteristică a interacțiunilor sociale la nivelul căreia fetele și băieții diferă este **competitivitatea/cooperativitatea**. Cercetările arată că femeile au o atitudine mult mai pozitivă față de cooperare decât bărbații, în timp ce bărbații au o atitudine mult mai pozitivă față de competiție decât femeile (*Ahlgren, 1983, Boehnke & al., 1989, apud Hoyenga & Hoyenga, 1993*). Adesea, băieții se implică în jocuri de tip competitiv. Chiar și în situațiile în care fetele și băieții joacă același joc, băieții intră în competiție cu toți ceilalți, în timp ce fetele formează grupuri de cooperare (*Parker, 1984, Hughes, 1988, apud Hoyenga & Hoyenga, 1993*). Această preferință nu este întâmplătoare. Cercetările arată că femeile și bărbații prezintă un răspuns fiziologic diferit în situații de competitivitate. Bărbații prezintă un nivel ridicat de adrenalină care corelează pozitiv cu nivelul performanței în situația de competiție. Modificarea nivelului de adrenalină la femei în aceste situații nu este corelată sau este corelată negativ cu performarea unei sarcini. Ca urmare, femeile sunt defavorizate de mediile competitive în performarea optimă a sarcinilor.

Interacțiunile sociale au un impact diferit asupra fetelor și băieților, din perspectiva **comparațiilor sociale** pe care aceștia le realizează. Cercetările evidențiază faptul că fetele fac mult mai frecvent afirmații autocritice și valorizează performanțele și abilitățile celorlalți decât băieții. De asemenea, fetele tind să atribuie propriul insucces lipsei de abilități personale, atribuire foarte rar întâlnită la băieți. (*Ryckman & Peckham, 1987, Frey & Ruble, 1985, 1987, apud Hoyenga & Hoyenga, 1993*). Prin urmare fetele realizează atribuiri interne, și deseori globale, pentru evenimentele negative generale și personale. Această lipsă a încrederii personale conduce la așteptări diferite legate de succes sau eșec. Chiar și în sarcinile pentru care nu există experiență personală anterioară, expectanțele de succes ale băieților sunt mult mai ridicate decât cele ale fetelor (*Veroff, 1989, apud Hoyenga & Hoyenga, 1993*). Această

diferențiere are implicații extinse, la nivelul performanței în diverse domenii de activitate.

Adulții se raportează diferit la performanțele fetelor și cele ale băieților și favorizează apariția și menținerea stilului atribuțional diferit. Adulții critică fetele mai mult decât băieții pentru diferite eșecuri, atribuindu-le mai mult lipsei de competențe sau/și lipsei de înțelegere a sarcinilor, în timp ce tot adulții critică băieții mai puțin, iar atunci când o fac, le atribuie greșelile mai mult unor factori specifici, situaționali (e.g. *Alessandri & Lewis*, 1993, 1996; *Lewis*, 1992, *apud Ferguson*, 2000). Acest lucru este extrem de important pentru întreaga dezvoltare ulterioară a individului. *Lewis* (1992, *apud Ferguson*, 2000) arată cum aceste procese promovează apariția unui stil de atribuire interne („Eu sunt de vină”) și globale („Întotdeauna greșesc, niciodată nu pot face ceva bine”) pentru eșec la fete, stil care crește riscul resimțirii altor emoții negative, dăunătoare pentru imaginea și stima de sine a copilului, cum ar fi rușinea, vinovăția, tristețea. Adulții oferă băieților un feedback specific, într-o situație specifică (de exemplu: “Exercițiul este corect făcut în prima parte, însă apare o greșeală în rândul al doilea.”, în loc de “Exercițiul este greșit.” – feedback nespecific), în timp ce fetelor li se oferă un feedback general (“E foarte bine”), care nu le ajută să-și identifice comportamentul, care trebuie schimbat sau îmbunătățit. Rolul părinților și profesorilor este să-și monitorizeze modul în care oferă feedback fetelor și băieților și să-și adapteze comunicarea în așa fel încât să-l ajute pe copil să-și dezvolte performanțele și abilitățile. Acest lucru poate fi realizat prin oferirea unui feedback specific, adecvat sarcinii cu specificarea clară a ceea ce are copilul de modificat sau de îmbunătățit.

De ce este importantă compensarea diferențelor de gen în comportamentul social și în interacțiunile sociale?

Diferențele la nivelul comportamentului social marchează prezența unor abilități sociale diferite. Acestea sunt favorizate de diferențele neuroendocrine dintre femei și bărbați și menținute de întăririle din contextul social de interacțiune, reprezentat în perioada copilăriei în special de mediul familial și școlar. De exemplu, fetele sunt defavorizate de atmosfera competitivă care caracterizează mediul școlar și cel de la locul de muncă. Dinamica și agresivitatea băieților, firească și întărită în contextul de joc, poate deveni un obstacol în relaționarea socială optimă ca adult în cadrul familiei și în afara ei. Întărirea jocului sedentar și orientat spre protecție și îngrijire la fete favorizează dezvoltarea unor abilități care vor determina fetele să aleagă mai târziu astfel de domenii de activitate ca fiind cele în care/singurele în care consideră că pot face față. Jocul în diadă al fetelor oferă oportunitatea dezvoltării abilităților verbale și a oferirii de protecție și îngrijire. Băieții practică jocul în grup și pierd acest avantaj. În schimb, ei au oportunitatea de a-și dezvolta abilități de relaționare în grupuri largi și de a-și dezvolta autoîncrederea în context social, oportunitate prezentă sporadic la fete.

Abilitatea socială diferențiată implică avantaje și dezavantaje diferite pentru fete și pentru băieți. Socializarea este sursa principală de achiziționare a normelor și a valorilor sociale specifice genului. Omiterea diferențelor de gen nu oferă posibilitatea compensării acestor diferențe naturale și perpetuează prescripțiile inegale de rol. Stimularea și întărirea comportamentelor sociale “atipice genului” au ca principal avantaj dezvoltarea unor abilități care permit o interacțiune socială eficientă și adaptarea optimă, indiferent de domeniile de activitate și de gen.

Bariere de gen în optimizarea comportamentului social al fetelor și băieților. Recomandări privind îndepărtarea acestor bariere

© Bariere de gen din partea părinților în optimizarea comportamentului social al copiilor

Convingeri cu efecte negative (prejudecăți, stereotipuri) ale părinților legate de comportamentul social al copiilor	Recomandări privind îndepărtarea acestor bariere
“Există jucării pentru fete și jucării pentru băieți.”	Pentru optimizarea comportamentului social al copiilor recomandăm părinților activități de tipul următor: → <i>cumpărați jucării non-specifice în mod tradițional genului și asistați copilul în explorarea și descoperirea lor. Fiecare tip diferit de jucărie dezvoltă o altă abilitate cognitivă oferindu-i copilului oportunitatea de dezvoltare.</i>
“Fetele nu trebuie să se joace cu băieții, pentru că băieții sunt obraznici.”	Pentru optimizarea comportamentului social al copiilor recomandăm părinților activități de tipul următor: → <i>facilitați alcătuirea de grupuri de joc mixte din punct de vedere al genului. În același timp supravegheați grupul de joc și interveniți atunci când fetele sunt mai puțin implicate în joc din cauza băieților care domină.</i>

<p>Comportamente negative ale părinților care se constituie în bariere în dezvoltarea comportamentului social al copiilor</p>	<p>Recomandări privind îndepărtarea acestor bariere</p>
<p>Unii părinți cumpără fetelor jucării pentru teme de joacă din mediul domestic, ceea ce le limitează dezvoltarea prin explorarea unui set redus de activități și prin construirea unui set de percepții reduse asupra propriilor competențe.</p> <p>Acești părinți prin implicarea fetelor în jocuri cu jucării din mediul domestic formează și mențin stereotipul conform căruia principala competență a femeii este cea de gospodină a casei.</p>	<p>Recomandăm părinților activități de tipul următor:</p> <p>→ <i>implicați fetele în jocuri care dezvoltă nu numai abilitățile verbale (prin jocul cu păpușile), ci și abilitățile cognitive și motorii, oferindu-le oportunitatea de a se simți competente în cât mai multe domenii de activitate.</i></p>
<p>Unii părinți facilitează gruparea copiilor în funcție de gen, ceea ce are drept consecințe întărirea unor comportamente tradiționale de gen.</p>	<p>Recomandăm părinților activități de tipul următor:</p> <p>→ <i>explorați împreună cu copiii diferite tipuri de activități care să faciliteze implicarea copiilor, fete sau băieți, în activități diverse care nu se limitează la cele de gen tradiționale.</i></p>
<p>Unii părinți facilitează și întăresc jocul specific în mod tradițional unui anumit gen.</p>	<p>Recomandăm părinților activități de tipul următor:</p> <p>→ <i>inițiați teme de joc noi pentru ambele genuri și implicați fetele și băieții deopotrivă.</i></p>

⊙ **Bariere de gen datorate dezvoltării diferențiate a copiilor**

Bariere de gen, datorate dezvoltării diferențiate a copiilor, cu impact negativ asupra dezvoltării comportamentului social al acestora	Recomandări privind îndepărtarea acestor bariere
Fetele și băieții au stiluri de joc diferite care le dezvoltă anumite comportamente.	Recomandăm părinților: → <i>stimulați jocul în grup al fetelor și jocul în diade al băieților, toate acestea pentru că: jocul în diade le stimulează abilitățile de comunicare băieților, în timp ce jocul în grup le stimulează cooperarea și competiția fetelor.</i>
Întăresc comportamentele sociale specifice genului la ceilalți copii.	Recomandăm părinților: → <i>modelați comportamentul copiilor prin propriul comportament – întăriți comportamentele atipice genului la copii, petreceți mai mult timp decât înainte cu copilul de sex opus (mamele cu băieții și tații cu fetele).</i>
Fetele și băieții se grupează în activități în funcție de gen.	Recomandăm părinților: → <i>facilitați și întăriți alcătuirea de grupuri mixte de joc.</i>
Copiii oferă feedback pozitiv pentru activitățile tradiționale de gen și descurajează (feedback negativ) activitățile considerate tradițional caracteristice genului opus.	Recomandăm părinților: → <i>oferiți feedback pozitiv imediat pentru implicarea în activități considerate în mod tradițional specifice genului opus.</i>

⊙ **Bariere de gen în dezvoltarea copiilor datorate mediului fizic și social**

Bariere de gen în dezvoltarea copiilor datorate mediului fizic și social	Recomandări privind îndepărtarea acestor bariere
Școala nu promovează constituirea grupurilor mixte de joc.	Recomandăm părinților: → <i>stimulați gruparea băieților în diade și a fetelor în grupuri mai largi.</i>

Bibliografie:

Gurian, M., (2001) – „*Boys and Girls Learn Differently!*”, Jossey-Bass, San Francisco

Hoyenga & Hoyenga, (1993) – „*Gender Related Differences. Origins and Outcomes*”, Allyn & Bacon, New York

Ferguson, T. J., (2000) – „*Unwanted Identities: a Key Variable in Shame-Anger links and Gender Differences in Shame*”, Sex Roles: A Journal of Research, [www. findarticles.com](http://www.findarticles.com) (preluat în septembrie 2003)

Strough, J., (2000) – „*Dyad Gender Differences in Preadolescents' Creative Stories*”, Sex Roles: A Journal of Research, [www. findarticles.com](http://www.findarticles.com) (preluat în septembrie 2003)

CAPITOLUL 5. Diferențe de gen în autocontrolul comportamental

Ce este disciplina și care este scopul ei?

Părinții doresc ca în viața adultă copiii lor să fie persoane responsabile, cât mai bine adaptate la cerințele societății.

- “A disciplina” înseamnă a învăța.
- Dacă pedeapsa înseamnă sancționarea comportamentelor neadecvate, greșite, disciplina presupune învățarea și încurajarea comportamentelor corecte, adecvate. Ea reprezintă un mod pozitiv de a ajuta și orienta copiii astfel încât să dobândească abilitățile de autocontrol, necesare unei interacțiuni eficiente cu cei din jur (*Lingren, 2000*).

Diferențele dintre băieți și fete au fost în mare parte prezentate în capitolele anterioare. Dar putem spune oare că un sex este mai ușor de disciplinat decât celălalt? Dacă ne raportăm la tehnici singulare, e posibil, dar procesul de disciplinare este un proces de **învățare**, în care se folosesc metode complexe, multiple, repetate. Este adevărat că unele dau rezultate mai rapide la un individ sau la altul, la băieți sau la fete, dar fiecare se adaptează unei anumite probleme specifice și ar trebui aplicate pentru aceste probleme.

- O bună disciplină trebuie să dezvolte:
  - sentimentul responsabilității;
  - stima de sine;
  - respectul;
  - capacitatea de autodisciplină.
- Disciplina îi ajută pe copii să învețe să gândească și să acționeze într-o manieră ordonată, să înțeleagă consecințele logice ale acțiunilor lor, să selecteze și să utilizeze informația importantă pentru scopurile proprii, să respecte regulile și valorile sociale comune.

Cine sunt mai disciplinați? Dar mai ușor de disciplinat?

Fetele sau băieții?

Autocontrolul comportamental este un element esențial în cadrul procesului de educare și de disciplină. Managementul comportamental este rezultatul învățării, fiind facilitat de structura neurohormonală. Fetele, în general, prezintă abilități crescute de management comportamental și de învățare/perfecționare a acestuia, întrucât au un nivel mai redus al serotoninei și al metabolismului decât băieții. Din perspectiva autocontrolului comportamental băieții sunt dezavantajați. Abilitățile atenționale mai reduse și comportamentul impulsiv, susținute neurohormonal, implică un efort mai mare din partea băieților și a părinților în educarea autocontrolului comportamental (*Gurian, M., 2001*).

Aceasta poate însemna că va trebui să se insiste pe laturi diferite în educarea băieților și a fetelor. În cazul băieților, trebuie insistat pe dezvoltarea autocontrolului, a strategiilor de rezolvare de probleme, a dezvoltării de răspunsuri alternative agresivității. La fete, trebuie stimulată mai mult asertivitatea. Dar în funcție de fiecare copil, pot să apară probleme diferite care să necesite tehnici fără specificitate de gen.

Reactivitatea mai mare a băieților trebuie înțeleasă și acceptată până la o anumită vârstă (8-9 ani). Ei au nevoie de mai multă mișcare, spațiu fizic și lumină când învață, datorită nivelelor mai mici de serotonină (*Gurian, 2001*) și este mai ușor să-i ajutăm prin aranjarea mediului de lucru, decât încercând să-i facem să fie mai liniștiți.

Diferențele între băieți și fete în ceea ce privește tipul de activități pe care le preferă determină diferențe în mediu, cu largi implicații în dezvoltarea personală. O serie de cercetări s-au focalizat asupra tipului de activități în care se implică fetele și băieții în timpul perioadelor de joacă și au remarcat faptul că fetele preferă activitățile structurate într-o măsură mult mai mare decât băieții (*Huston & Carpenter, 1985, Huston & al., 1986, apud Hoyenga & Hoyenga, 1993*). Activitățile structurate sunt activitățile în care adulții furnizează regulile, oferă orientare și sugestii în legătură cu modul în care acțiunile trebuie realizate. O acțiune este mai mult sau mai puțin structurată în funcție de măsura în care adultul interacționează cu băieții și fetele implicate în activitate.

Cercetările explică această diferență între fete și băieți în alegerea tipului de activitate prin caracterul competitiv pervaziv al băieților, susținut neurofiziologic.

Preferarea activităților mai mult sau mai puțin structurate are o implicație directă în relaționarea adulți-copii și în interacțiunea dintre aceștia în vederea stabilirii unor criterii de educare și autocontrol. Dacă fetele aleg activitățile bine structurate, vor avea mai multă experiență în menținerea structurilor și oferirea de răspunsuri în cadrul acestor structuri. Băieții, nealegând activități structurate, vor avea mai multă experiență în crearea propriilor structuri. Ei se vor adapta și se vor înscrie cu dificultate în cadrul unor structuri deja create (*Sanrock, 2001*).

Bariere de gen în dezvoltarea autocontrolului comportamental al fetelor și băieților. Recomandări privind îndepărtarea acestor bariere

© Bariere din partea părinților în dezvoltarea autocontrolului comportamental al copiilor

Convingeri cu efecte negative (prejudecăți, stereotipuri) ale părinților legate de disciplinarea copiilor	Recomandări privind îndepărtarea acestor bariere
“Bătaia este ruptă din Rai.”	<p>Recomandăm părinților activități de tipul următor:</p> <p>→ <i>disciplina și disciplinarea sunt diferite de pedeapsă. Agresivitatea fizică sau verbală descurajează copiii și afectează atașamentul emoțional față de părinți (percepuți ca un pericol). În locul pedepsei pentru corectarea unui comportament, copiii au nevoie să învețe care comportamente sunt permise, care nu sunt permise și de ce anume. Disciplina trebuie să-l ajute pe copil să-și dezvolte abilitățile de autocontrol și autoreglaj comportamental.</i></p>
“Copiii sunt iresponsabili.”	<p>Recomandăm părinților:</p> <p>→ <i>învățați copiii să-și dezvolte responsabilitatea prin oferirea de sarcini spre realizare. Asigurați-vă însă că următoarele aspecte sunt prezente: copilul înțelege sarcina, acceptă să o realizeze, are abilitatea de a se motiva suficient încât să o facă.</i></p>
“Copiii încalcă întotdeauna regulile.”	<p>Recomandăm părinților:</p> <p>→ <i>formulați așteptările dumneavoastră clar, pe înțelesul copiilor (exprimați în termeni comportamentali ce doriți să facă copilul dumneavoastră);</i></p> <p>→ <i>realizați diferența între regulile negociabile și cele nenegociabile;</i></p> <p>→ <i>implicați copiii cât mai mult în stabilirea regulilor negociabile și a celor nenegociabile;</i></p> <p>→ <i>expuneți regulile cu claritate (ajutați copiii să înțeleagă regulile, importanța lor, condițiile în care ele se aplică, consecințele nerespectării lor);</i></p> <p>→ <i>asigurați-vă că nu impuneți prea multe reguli (este necesară această regulă? protejează sănătatea, siguranța copilului sau a altora?).</i></p>

<p>“Copiii nu au nici un motiv să se comporte “urât”. (Părinții nu înțeleg motivele pentru care un copil se comportă contrar așteptărilor: copilul dorește mai multă atenție, putere, dorește să se răzbune, renunță etc.)</p>	<p>Recomandăm părinților:</p> <ul style="list-style-type: none"> → <i>faceți distincția între copil și comportamentul neadecvat al acestuia. Trebuie dezaprobat comportamentul neadecvat și nu copilul;</i> → <i>“Te rog strânge-ți hainele și pune-le în dulap. Dacă stau aruncate peste tot e greu să găsești la timp ce ai nevoie și este și mai puțin spațiu disponibil în cameră!”</i>, în loc de: <i>“Ce copil dezordonat și obraznic ești! Ai lucrurile împrăștiate peste tot! Strânge-le odată!”</i>
--	--

Comportamente negative ale părinților care se constituie în bariere în disciplinarea copiilor	Recomandări privind îndepărtarea acestor bariere
<p>Părinții nu oferă un model comportamental corespunzător disciplinării copiilor.</p>	<p>Recomandăm părinților activități de tipul următor:</p> <ul style="list-style-type: none"> → <i>oferiți sugestii pozitive copiilor;</i> → <i>evitați criticarea copiilor întrucât aceasta poate conduce la scăderea stimei de sine și la sentimente de neîncredere;</i> → <i>apreciați copilul pentru realizările și comportamentele adecvate;</i> → <i>fiți consecvent în aplicarea regulilor și metodelor de disciplină;</i> → <i>respectați-vă copiii în mod consecvent și adecvat, astfel încât să vă permiteți neînțelegeri atunci când este cazul. Adresați-vă copilului în mod politicos: “scuză-mă”, „mulțumesc”, “te rog”. Cereți-vă scuze atunci când greșiți față de copil, nu discutați metodele de disciplină ale copilului de față cu prietenii lui;</i> → <i>asigurați copilului intimitatea de care are nevoie.</i>

☉ **Bariere de gen datorate dezvoltării diferențiate a copiilor**

Bariere de gen, datorate dezvoltării diferențiate a copiilor, cu impact negativ asupra disciplinării acestora	Recomandări privind îndepărtarea acestor bariere
Băieții preiau inițiativa, planifică și creează structuri și reguli proprii.	Recomandăm părinților: → <i>permiteți băieților să emită reguli negociabile care vor fi apoi discutate. Implicați băieții în jocuri care să le permită exercitarea acestei abilități.</i>
Fetele se conformează structurilor și regulilor stabilite de adulți.	Recomandăm părinților: → <i>dezvoltați abilitatea fetelor de a crea structuri. Implicați cât mai mult fetele în sarcini decizionale, de alegere, în stabilirea limitelor propriului comportament etc. (“dorești să luăm masa înainte de a plimba câinele sau după?”).</i>

☉ **Bariere de gen în dezvoltarea copiilor datorate mediului fizic și social**

Bariere de gen în dezvoltarea copiilor datorate mediului fizic și social	Recomandări privind îndepărtarea acestor bariere
Există situații inedite pentru care copiii nu au învățat un răspuns comportamental.	Recomandăm părinților: → <i>modelați comportamentul copilului prin propriul exemplu comportamental sau ghidați-l prin instrucțiuni verbale precise, secvențiate cât mai detaliat.</i>
Neadaptarea aspectelor ținând de context la situații ținând de înaintarea în vârstă a copiilor.	Recomandăm părinților: → <i>fiți cât mai flexibili. O serie de reguli sau de proceduri sunt potrivite pentru copiii de vârstă mică. Pe măsură ce cresc, copiii au nevoie de mai multă independență și responsabilizare.</i>

Bibliografie:

- ***, (1993) – „*Discipline: A Parent's Guide*”, The National PTA (SUA), Chicago, <http://npin.org/library/pre1998/n00203/n00203.html> (preluat septembrie 2003)
- Albright, C.**, (2003) – „*Top Ten Tips for Disciplining Toddlers*”, <http://babyparenting.about.com/library/Users/uc030501a.htm?terms=Disciplining+Your+Child> (preluat septembrie 2003)
- Gurian, M.**, (2001) – „*Boys and Girls Learn Differently!*”, Jossey-Bass, San Francisco
- Lingren, H. G.**, (1996) „*Discipline - An Effective Life Guide*”, <http://www.ianr.unl.edu/pubs/family/g985.htm> (preluat sept. 2003)
- Medhus, E.**, (2001) – „*Guide, Then Step Aside. Discipline Strategies That Help Kids Think Instead of React*”, <http://www.parentsjourney.com/guidance.html> (preluat septembrie 2003)
- Miclea, M.**, (2001) – „*Curs de modificări cognitiv-comportamentale*”, Universitatea Babeș-Bolyai, Cluj-Napoca
- Santrock, J.,W.** (2001) – „*Adolescence*”, McGraw-Hill, New York
- Straus, M. A.**, (1993) – „*Ten Myths About Spanking Children*”. Family Research Laboratory, University of New Hampshire

CAPITOLUL 6. Diferențe de gen și stereotipuri privind sexualitatea

Când și cum apare comportamentul sexual de gen?

Sexualitatea este o componentă naturală a dezvoltării umane. Exprimarea sexualității este diferită în funcție de vârstă, fiecare stadiu de dezvoltare este însă esențial pentru menținerea sănătății sexuale. Capacitatea de răspuns sexual este prezentă încă de la naștere. Copiii se implică într-o varietate de experiențe de joc sexuale fiind manifestări naturale ale sexualității. Explorarea sexuală la copii este o etapă normală în dezvoltare și apare în paralel cu dezvoltarea identității de gen (*Stantrock, 1998*). La fete au fost identificate cu o frecvență mai mare comportamentele de joc de rol, de relaționare, în timp ce băieții se implică mai frecvent în acțiuni de explorare și căutare de informații despre propria sexualitate, ceea ce este concordant cu comportamentul stereotip de gen (*Tolman, Striepe, 2003*).

Studiile în domeniul dezvoltării sexualității arată că 40-75% dintre copii manifestă forme de explorare naturală a sexualității înainte de vârsta de 13 ani. Copiii preferă să participe în jocuri sexuale (de exemplu, se îmbrățișează, se sărută) cu copiii de același gen în jurul vârstei de 2 ani. Între 3 și 7 ani este perioada marcată de un interes crescut pentru propria sexualitate (*Stantrock, 1998*). În această perioadă copiii își formează conceptul de relație de iubire, practică rolurile de gen prin jocuri specifice genului. Unii părinți răspund negativ la dorința naturală a copiilor de a se cunoaște și limitează comunicarea pe această temă. Implicarea părinților în educația sexuală a copiilor este esențială pentru formarea unor atitudini și comportamente sănătoase și o dezvoltare armonioasă. Cele mai multe disfuncționalități în relațiile de cuplu de mai târziu ale copiilor, de tipul violenței domestice sau abuzurilor sexuale, sunt consecința învățării unor atitudini și comportamente disfuncționale relaționate cu sexualitatea.

Modul în care sexualitatea devine o parte componentă a rolului de gen este determinat de influențele sociale, valorile culturale și normele de grup. O explicație pentru diferențele dintre fete și băieți în comportamentul sexual de gen este socializarea de gen cu scopul conformării la rolurile tradiționale feminin și masculin. În perioada pubertății, modificările fiziologice accentuează caracteristicile sexuale secundare și comportamentul sexual de gen specific prescris socio-cultural.

Există riscuri datorate construcției sociale a masculinității și feminității sexuale?

Femeile și bărbații sunt socializați astfel încât să se conformeze unor stereotipuri sexuale diferite.

Ceea ce definește masculinitatea tradițională în multe culturi este implicarea în anumite comportamente care, deși în mod oficial sunt dezaprobat social, validează masculinitatea. Astfel, în cultura adolescenței

masculine, băieții se percep ca fiind mai masculini dacă se implică în relații sexuale premaritale, dacă au numeroase relații sexuale, consumă alcool, droguri și participă la activități delincvente. (Pleck, 1983, Pleck, Sonnenstein & Ku, 1994, apud Santrock, 2001).

Cercetările arată că problemele de comportament la băieți sunt asociate cu atitudinile lor legate de masculinitate. Astfel, s-a constatat că adolescenții care au raportat concepții tradiționale despre masculinitate (de exemplu, acordul cu afirmații de genul „Un băiat trebuie să fie dur”; „Bărbații sunt întotdeauna pregătiți să facă sex”) au dificultăți școlare, consumă alcool/droguri, participă la activități delincvente și sunt mai activi sexual. (Pleck, Sonnenstein & Ku, 1994, apud Santrock, 2001). Băieții se confruntă cu o presiune considerabilă din partea grupului de a se angaja în relații sexuale. În schimb, comportamentul sexual acceptat social la fete este unul pasiv.

Acest rol social pasiv pe care îl primesc fetele în cadrul relației sexuale perpetuează inegalitatea de gen, imaginea femeii ca obiect sexual și poate favoriza tratamentul inegal al femeii în cadrul relației de cuplu, cu largi implicații la nivelul statutului și imaginii sociale a femeii.

De ce este importantă compensarea diferențelor de gen la nivelul prescripțiilor sociale ale comportamentului sexual?

O mai bună înțelegere a diferențelor de gen este utilă în a construi strategii de educație sexuală adecvate vârstei și orientate spre prevenția unor construcții sociale disfuncționale ale sexualității.

Aceste construcții sociale definesc comportamentul sexual la femei în termeni de pasivitate și fidelitate, construind mitul sexualității feminine. Mitul sexualității masculine se situează la polul opus: începerea precoce a vieții sexuale, parteneri sexuali multipli, relații extraconjugale. Aceste aspecte au conotații pozitive pentru bărbați și fac parte din apanajul virilității. La femei însă, ele sunt sancționate drastic. Definițiile sociale ale sexualității facilitează relaționarea de pe poziții inegale în cadrul relației sexuale, aspect care poate genera sau menține acest tip de relaționare și în alte domenii ale interacțiunii bărbat/femeie. De asemenea, mitul masculinității cere băieților să-și asume riscuri, să se implice în acțiuni și activități riscante, fapt care predispune la promiscuitate sexuală și crește probabilitatea contactării bolilor cu transmitere sexuală.

Bariere de gen în dezvoltarea armonioasă a sexualității adolescenților. Recomandări privind îndepărtarea acestor bariere

© Bariere din partea părinților în dezvoltarea armonioasă a sexualității adolescenților

Convingeri cu efecte negative (prejudecăți, stereotipuri) ale părinților legate de sexualitate	Recomandări privind îndepărtarea acestor bariere
<p>“Dacă vorbesc despre sexualitate cu copiii mei, acest lucru i-ar putea tenta să-și înceapă viața sexuală mai devreme.”</p>	<p>Recomandăm părinților:</p> <ul style="list-style-type: none"> → <i>discutând deschis cu copiii despre sexualitate este mai puțin probabil să se implice în comportamente riscante, cum ar fi relațiile sexuale întâmplătoare, neprotejate sau nefolosirea metodelor contraceptive. Abordarea temei sexualității și educația sexuală dau posibilitatea unei decizii informate și optime a copiilor în legătură cu propriul comportament sexual.</i>
<p>“E sarcina școlii și a mass-media să facă educație sexuală copilului meu, nu a mea. Acestea sunt mai competente decât mine să ofere informații despre sexualitate.”</p>	<p>Recomandăm părinților:</p> <ul style="list-style-type: none"> → <i>analizați cantitatea și calitatea informațiilor pe care le dețineți despre sexualitate și comportamentul sexual;</i> → <i>completați aceste informații cu altele noi prin contactarea surselor avizate (medici ginecologi, centre de planning familial etc.);</i> → <i>fiți sinceri și direcți în modul în care răspundeți când copilul vă pune întrebări legate de sexualitate;</i> → <i>discutați cu copiii pentru a afla ce cunoștințe au despre sexualitate și comportamentul sexual. Acest lucru vă va da oportunitatea de a corecta orice informație greșită pe care el ar putea-o avea și în același timp vă va oferi un punct de referință de la care să porniți în oferirea de noi informații.</i>
<p>“Cu băieții este suficient să vorbești despre sex protejat și prezervativ.”</p>	<p>Recomandăm părinților:</p> <ul style="list-style-type: none"> → <i>în discuțiile cu copiii voștri despre sexualitate, subliniați importanța laturii emoționale a sexualității. Adolescenții, în special băieții, au nevoie să știe că sexul nu implică doar aspectele biologice, sau „tehnice”, precum folosirea prezervativului, ci mai ales afecțiune, respect pentru partener, grijă și responsabilitate, esențiale pentru o viață sexuală împlinită.</i>

„Este jenant să vorbești despre sexualitate.”	<p>Recomandăm părinților:</p> <p>→ <i>vorbiți deschis, atunci când abordați tematica sexualității. Nu folosiți un limbaj mult prea „codificat” în discuțiile cu copilul vostru, pentru a facilita deschiderea din partea lor și pentru a nu le crea senzația că este rușinos să se folosească anumiți termeni când se vorbește despre sexualitate.</i></p>
„Dacă îmi voi exprima deschis opiniile și valorile despre sexualitate, copiii mei se vor îndepărta de mine.”	<p>Recomandăm părinților:</p> <p>→ <i>analizați-vă atitudinile personale legate de tema sexualității și a relațiilor de cuplu. Ajutați-vă copiii să conștientizeze consecințele pozitive și negative ale diverselor opțiuni și comportamente în domeniul sexualității. Arătați-le că aveți încredere în deciziile lor. Arătați-le că sunt responsabili de consecințele deciziilor luate.</i></p>

Comportamente negative ale părinților care se constituie în bariere în dezvoltarea comportamentului sexual al copiilor	Recomandări privind îndepărtarea acestor bariere
Reacții neadecvate la ceea ce le împărtășesc copiii în legătură cu experiențele lor în plan sexual.	<p>Recomandăm părinților:</p> <p>→ <i>luați-vă timpul necesar și dedicați-l în totalitate ascultării copiilor atunci când doresc să discute pe tema sexualității;</i></p> <p>→ <i>evitați să fiți critici, să vă judecați copilul, pentru a nu pierde încrederea pe care v-a acordat-o, pentru a nu-l dezamăgi și descuraja în a deschide astfel de discuții în viitor. Ascultați cu atenție și răbdare și încercați să-l înțelegeți, chiar dacă valorile și părerile copilului nu coincid cu ale voastre;</i></p> <p>→ <i>fiți fermi în legătură cu valori de bază (să nu consume droguri, să nu aibă relații sexuale întâmplătoare), în timp ce în legătură cu subiecte mai puțin “cruciale” (un stil vestimentar mai ciudat) e bine să fiți mai flexibili.</i></p>

<p>Părinții evită să abordeze tema sexualității, aceasta fiind în casa lor un subiect tabu.</p>	<p>Recomandăm părinților:</p> <ul style="list-style-type: none"> → <i>analizați-vă atitudinile și „confortul” personal în legătură cu discuțiile pe tema sexualității;</i> → <i>recunoașteți dacă nu vă simțiți confortabil să discutați cu copiii pe tema sexualității (le puteți spune: “Mi-e destul de greu să vorbesc cu tine despre sex deoarece părinții mei nu au vorbit niciodată cu mine despre asta.”);</i> → <i>orientați-vă copiii spre persoane de specialitate pentru a discuta temele sexuale și de educație sexuală;</i> → <i>oferiți-le copiilor cărți de specialitate pe această temă. (Atenție! Nu toate cărțile pe această temă sunt de specialitate. Cereți recomandări bibliografice de la persoane specializate în acest domeniu.)</i>
<p>Tatăl nu se implică sau se implică extrem de puțin în educația sexuală a copiilor.</p>	<p>Recomandăm părinților:</p> <ul style="list-style-type: none"> → <i>oferiți-vă ca model băieților! Comportamentul sexual este în primul rând respect și afecțiune pentru partener!;</i> → <i>modelați interacțiunile bărbat/femeie ale fiicei dumneavoastră. Ca tată, îi oferiți fiicei experiențe de relaționare cu celălalt gen. Atunci când nu vă implicați în viața familiei, fetei îi vor lipsi primele lecții și exemple despre ce înseamnă o relație echilibrată bărbat-femeie. Ca o consecință, ea nu se va simți confortabil să stea de vorbă cu băieți, sau mai târziu cu tineri, și va fi mai predispusă să se confrunte cu probleme în relaționarea cu bărbații.</i>

© **Bariere de gen datorate dezvoltării diferențiate a copiilor**

<p>Bariere de gen, datorate dezvoltării diferențiate a copiilor, cu impact negativ asupra dezvoltării comportamentului sexual al acestora</p>	<p>Recomandări privind îndepărtarea acestor bariere</p>
<p>Adolescenții manifestă rezervă în a discuta subiecte pe teme de sexualitate cu părinții lor.</p>	<p>Recomandăm părinților:</p> <ul style="list-style-type: none"> → <i>luați inițiativă în a vorbi despre sexualitate, dacă observați că fiul sau fiica voastră ezită în a deschide acest subiect;</i> → <i>oferiți copiilor dovezi ale faptului că pot avea încredere în dumneavoastră, că se pot baza pe dumneavoastră indiferent de natura și de gravitatea situației.</i>

© **Bariere de gen în dezvoltarea copiilor datorate mediului fizic și social**

Bariere de gen în dezvoltarea copiilor datorate mediului fizic și social	Recomandări privind îndepărtarea acestor bariere
Prezența altor persoane în momentul în care se inițiază o discuție părinte-copil pe tema sexualității.	<p>Recomandăm părinților:</p> <p>→ <i>inițiați dialoguri părinte-copil care să aibă loc fără ca alte persoane să fie de față, pentru ca intimitatea discuției să nu fie afectată.</i></p>
Momentul ales de părinte pentru o discuție pe teme sexuale cu copilul său survine cu întârziere.	<p>Recomandăm părinților:</p> <p>→ <i>trebuie să știți că momentul în care inițiați o astfel de discuție poate fi esențial. E bine să începeți cât mai devreme să discutați cu copilul vostru despre sexualitate, pentru a-i da acestuia șansa de a afla de la voi ceea ce-l interesează în domeniu. Acest lucru îl va feri pe copil de eventualele informații incorecte aflate de la alte persoane, care-i pot crea un sentiment de confuzie. E bine să anticipați viitoarea etapă în dezvoltarea copilului vostru și să-l pregătiți în legătură cu schimbările prin care el va trece, pentru ca acestea să nu-l sperie sau dezorienteze (mai ales dacă sunt schimbări bruște, cum sunt cele din perioada pubertății).</i></p>

Bibliografie:

De Gaston, Jacqueline, F. Weed, Stan, (1996) – „*Understanding Gender Differences in Adolescent Sexuality*”, Adolescence, 1996, vol. 31

Tolman, D.L., Striepe, M.I., Harmon,T., (2003) – „*Gender matters: Constructing a Model of Adolescent Sexual Health*”

Santrock, J.,W, (2001) – „*Adolescence*”, McGraw-Hill, New York

Werner-Wilson, Ronald Jay, (1998) – „*Gender Differences in Adolescent Sexual Attitudes: the Influences of Individual and Family Factor*”, Adolescence

CAPITOLUL 7. Diferențe de gen în orientarea pentru carieră

Carieră înseamnă mai mult decât o opțiune profesională!

Dezvoltarea carierei este un proces desfășurat pe parcursul întregii vieți, prin care individul își definește și redefinește viața și rolurile sale de muncă. Cariera implică mai mult decât opțiunea profesională din perioada adolescenței.

Cariera presupune toate opțiunile pe care individul le face în diferite domenii ale vieții personale:

- alegerea partenerilor de joacă și a jocurilor;
- opțiunile școlare;
- alegerea activităților de petrecere a timpului liber;
- planificarea maritală și a nașterii copiilor etc.

Orientarea pentru carieră include cunoașterea intereselor individuale, a abilităților, talentelor, așa cum se modifică și se dezvoltă acestea pe parcursul experiențelor educaționale. Restrângerea acestor experiențe și opțiuni educaționale la activități specific “feminine” sau specific “masculine” determină diferențe și limitări din perspectiva genului în alegerea și dezvoltarea carierei.

Implicarea într-un anumit tip de activități, jocuri, sarcini și nu în altele are ca rezultat dezvoltarea unui anumit tip de abilități și restrângerea accesului și posibilității de dezvoltare a altor abilități. Aceasta influențează alegerea unei opțiuni pentru carieră, care se constituie de-a lungul vieții tocmai în baza intereselor și abilităților dezvoltate de un individ începând cu perioada copilăriei timpurii.

Ce face ca preferințele și alegerile fetelor și băieților să fie diferite?

Deși motivația pentru muncă este aceeași la ambele genuri, totuși fetele și băieții fac alegeri de carieră diferite, rezultate din experiențele de socializare diferite și din modurile diferite în care societatea structurează oportunitățile disponibile pentru ei.

Înainte de intrarea copiilor la grădiniță/școală, la 4-5 ani, ei au zilnic experiențe bazate pe gen, care îi învață cum să se comporte ca băieți și fete. Familia este primul loc în care copiii încep să înțeleagă genul. Deși între băieți și fete există puține diferențe fiziologice și comportamentale la naștere, părinții interacționează diferit cu nou-născuții în funcție de sexul acestora. Când li se cere să-și descrie copiii la puțin timp după naștere, părinții tind să spună despre fete că sunt delicate,

slăbuțe, mici, cu trăsături fine, în timp ce despre băieți spun că sunt alerți, puternici, coordonați, cu trăsături proeminente. Pe măsură ce copiii cresc, părinții tind să comunice diferit cu fiii și fiicele. De exemplu, vorbesc mai des cu fetele despre emoții și sentimente, cu excepția celui de furie, în timp ce cu băieții folosesc mai multe explicații, le pun mai multe întrebări și utilizează mai multe numere și verbe de acțiune.

Când începe orientarea pentru carieră?

Orientarea pentru carieră începe o dată cu primele experiențe ale copilăriei timpurii.

Copiii mici petrec mult timp în fața televizorului, vizionând imagini stereotipe pentru bărbați și femei. De exemplu, filmele Disney arată prințese care trebuie salvate de prinți curajoși.

În plus, jucăriile transmit și ele mesaje de gen. Intrând într-un magazin de jucării, se poate vedea imediat care este “zona fetelor” - de regulă, roz, cu rafturi acoperite cu jucării care pregătesc fetele pentru rolurile viitoare de soții și mame și pun accent pe frumusețea și atractivitatea fizică și pe cooperare - și care este “zona băieților” - cu jucării în culori închise care pun accent pe agresivitate, violență, explorare, manipulare, invenție, construcții, competiție.

Când nu se uită la televizor sau nu se joacă, copiii citesc cărți în care băieții sunt activi, aventuroși, curajoși și isteți, cu abilitatea de a rezolva problemele independent, iar fetele sunt portretizate ca “premiu”, cu atribute ca frumusețea, răbdarea, încrederea.

Prin socializarea de rol de gen, interacțiunile adult-copil și mediul înconjurător facilitează dezvoltarea unor trăsături și abilități diferite la băieți și fete. Fetele învață să fie pasive și dependente, băieții învață să fie agresivi și independenți. Cercetările arată că deja la vârsta de 2 ani, copiii se comportă conform stereotipurilor de gen.

Williams (1982, *apud. Gianakos*) a raportat puternice acorduri interculturale în percepția trăsăturilor adecvate de gen: bărbații sunt descriși ca fiind activi, raționali, competenți, în timp ce femeile sunt caracterizate ca fiind pasive, emotive și pline de compasiune.

Studiile empirice au concluzionat că rolurile de gen au o influență puternică asupra dezvoltării carierei și asupra comportamentelor de muncă.

- Femeile tind să selecteze cariere predominant feminine, care oferă un salariu și un statut scăzut, puține oportunități, dar raportează auto-eficacitate în luarea deciziilor de carieră și sarcini relaționate cu valoare de reușită în cursul carierei. La locul de muncă, femeile în cariere tradiționale pot primi aprobare din partea altora și vor experimenta mai puțin stres, probabil datorită comportamentelor congruente de rol, dar aspectul tradițional poate submina succesul profesional (*Bhatnagar, 1988, apud. Gianakos*).

- Bărbații au preferințe pentru cariere care oferă oportunități provocatoare și raportează eficacitate în luarea deciziilor privind cariera (*Gianakos, 1995, apud. Gianakos*). Masculinitatea este asociată cu expectanțe mari pentru sine și o performanță mai bună, precum și cu percepția mai mare a succesului în situații competitive (*Alagna, 1982, apud. Gianakos*).

Care este rolul părinților în transmiterea diferențelor de gen ca limită în orientarea pentru carieră?

Experiențele de socializare diferite sunt determinate, în primul rând, de comportamentul diferit al părinților față de fete și băieți. Atât tații, cât și mamele încurajează explorarea vizuală, manipularea obiectelor, jocul de comunicare și relaționare. Ambii părinți furnizează copiilor o varietate de experiențe de joc, printre care rezolvarea de probleme, discriminarea perceptivă, exprimarea fanteziilor și imaginației, jocurile sociale (*Teti et al., 1988, apud. Laflamme*).

Cu toate acestea, există o serie de diferențe în comportamentul părinților față de copii (*Belsky, Gilstrap, & Rovine, 1984, apud. Laflamme*). Tații tind mai mult spre partea fizică a jocului, în timp ce mamele se angajează mai mult în jocuri mediate verbal, didactic, prin jucării (*Clarke-Stewart, 1980; Teti et al., 1988; Yogman, 1982, apud. Laflamme*). De asemenea, tații pun mai mult accent decât mamele pe interacțiunile bazate pe genul copilului. Astfel, tații de băieți vor încuraja explorarea vizuală, motorie grosieră și fină, iar tații de fete vor încuraja medierea verbală a jocurilor. Aceasta înseamnă că băieții își vor dezvolta mai bine abilitățile motrice și exploratorii care le vor determina succesul școlar mai ales în carierele cu profil tehnic, în timp ce fetele vor avea mai dezvoltate abilitățile de relaționare cu performanțe în carierele cu profil social. Tații se implică mult mai puțin decât mamele în petrecerea timpului cu copiii.

Modul în care funcționează o familie, incluzând factori ca suportul și îndrumarea părinților, influențe pozitive sau negative, modalități de interacțiune între membrii familiei, influențează puternic dezvoltarea carierei. Suportul și îndrumarea părinților pot implica sugestii educaționale și asupra carierei, precum și experiențe care orientează indirect dezvoltarea carierei (de exemplu, vacanțe în familie, furnizarea de cărți, modelarea rolurilor de muncă plătită și neplătită) (*Altman 1997, apud. Flouri*). Pe de altă parte, absența suportului, îndrumării și încurajării poate duce la inabilitatea copilului de a dezvolta și urma o carieră specifică.

Prin împărtășirea experiențelor de la locul de muncă al părinților și prin exprimarea preocupării pentru viitorul copiilor, părinții servesc drept context pentru interpretarea realităților muncii. Conexiunile părinte-copil, în special cele securizante, facilitează asumarea riscului și explorarea de noi roluri, necesare în formarea identității în general, precum și în formarea identității vocaționale și de carieră (*Altman, 1997; Ketterson & Blustein, 1997, apud. Flouri*).

Părinții îndeplinesc astfel un rol esențial în modelarea prescripțiilor sociale de gen care limitează orientarea pentru carieră a copiilor.

Socializarea rolului de gen la copii este influențată și prin promovarea sau constrângerea de către părinți a exprimării la copii a anumitor tipuri de comportamente. Părinții încurajează fetele să stea în apropierea lor când se joacă, în timp ce băieților li se dă voie să exploreze, să se îndepărteze de părinți, să manipuleze mai mult obiectele, să manifeste mai multă agresiune decât fetele. Studiile au arătat că băieții sunt mai încurajați, în timp ce fetele sunt mai descurajate în explorarea lumii exterioare (*Block, 1983; Medrich, Roizen, Rubin & Buckley, 1982, apud. Jackson*). Aceste activități de gen specifice au fost asociate cu mai bune abilități numerice și spațiale la băieți (*Bing, 1963*). Astfel, părinții încurajează comportamentul asertiv și independența la băieți și comportamentul de relaționare și cooperarea la fete (*Block, 1983, apud. Jackson*).

În acest fel se realizează indirect o preorientare pentru anumite cariere prin abilitarea doar în anumite domenii de activitate.

Care este rolul școlii în transmiterea diferențelor de gen ca limită în orientarea pentru carieră?

La vârsta școlară și a adolescenței, dezvoltarea și alegerea carierei sunt influențate în mare măsură de școală, incluzând experiența și alegerea disciplinelor de studiu, expectanțele de reușită academică.

Diferențele între fete și băieți, așa cum sunt prezentate în literatura de specialitate, există atât la nivel experiențial, cât și la nivel empiric. La nivel empiric, diferențele există la matematică, științe și lectură, precum și în ceea ce privește înscrierile la cursuri superioare de matematică și științe și rata de absolvire a liceului și facultății.

La nivel experiențial, diferențele există în ceea ce privește stima de sine, percepțiile propriilor abilități, interacțiunea profesorilor cu elevii, precum și în ceea ce privește recomandările și oportunitățile care le sunt oferite.

Studiile arată că, deși băieții și fetele încep grădinița de pe poziții egale, până în clasa a XII-a fetele se situează pe o poziție academică inferioară celei a băieților, mai ales în domeniul matematicii și științei. Factori variați, ca statutul socio-economic, părinții, profesorii și colegii influențează diferențele de gen încă din primii ani de școală și aceste diferențe se accentuează și persistă până la liceu. Cercetările arată că vârsta critică pentru dezvoltarea diferențelor de gen este adolescența timpurie, în particular clasa a VII-a, în cursul căreia performanța fetelor la matematică și științe începe să scadă.

În consecință, adolescentele indică semnificativ mai puțină încredere decât adolescenții relativ la succesul viitor în profesiile relaționate cu știința și tehnologia, cum ar fi matematica, ingineria (*Eccles et al.*, 1999; *Hollinger*, 1983, *apud. Levy*). În același timp, este semnificativ mai probabil ca adolescenții, comparativ cu adolescentele, să se înscrie la cursuri de matematică și științe fizice și să urmeze o carieră tehnică. Auto-percepțiile tinerelor relativ la competența redusă și aversiunea față de cursurile de matematică și științe rezultă adesea în neimplicarea lor în ocupații viitoare în matematică și științe (*Benbow*, 1988; *Eccles et al.*, 1999, *apud. Levy*).

Fetele au însă, constant pe parcursul liceului, performanțe mai mari la lectură și compunere (*Coley*, 1989, *apud. Basile*), în timp ce băieții au o percepție scăzută asupra abilităților lor verbale.

În același timp, în ceea ce privește performanța scăzută a fetelor la testele standardizate, studiile consideră ca motiv posibil tratamentul diferențiat față de fete și băieți în clasă. Testele standardizate cu răspunsuri cu alegeri multiple recompensează răspunsurile rapide și asumarea riscului, caracteristice mai mult băieților decât fetelor. Carol Gilligan arată că fetele procesează și exprimă cunoștințele diferit și într-un mod mai subtil, ele căutând nuanțele în exprimare, probabil datorită experiențelor de socializare care pun accent la fete, pe verbalizare, dialog, relaționare.

Entwisle, Alexander & Olson (1994, *apud. Basile*) explică cum aceste diferențe în socializare și de identitate de sex și rol, care apar la vârste timpurii, pot rezulta în interesul scăzut al fetelor pentru matematică și științe, ceea ce duce la participare redusă la cursurile de matematică și științe în liceu și, mai târziu, la cariere în matematică și științe.

Congruent cu modelul de performanță la matematică, studiile arată că utilizarea computerului de către fete tinde să scadă începând cu anii de gimnaziu, pentru ca în liceu să fie mai puțin probabil ca fetele să se înscrie la cursuri de calculatoare (*Sanders*, 1993; *Holmes*, 1991, *apud. Basile*). Diferențele în utilizarea computerului au fost asociate cu diferențele de socializare, manifestate mai ales acasă, unde tații și frații utilizează cel mai mult calculatorul, sau determinate de programele de televiziune, unde bărbații sunt adesea prezentați în reclame sau roluri relaționate cu computerul (*Sanders*, 1993, *apud. Basile*). Aceste aspecte trebuie luate în considerare nu doar relativ la accesibilitatea redusă a fetelor la computere, ci mai ales pentru că această lipsă de acces are implicații asupra viitoarelor oportunități educaționale, cât și asupra opțiunilor și alegerilor de carieră. În același timp, implicarea băieților în activități și sarcini cu calculatorul le dezvoltă abilități și interese care le oferă șanse mai mari pentru obținerea unor slujbe mai bine plătite în domeniul informatic.

Fetele utilizează computerul pentru procesare de texte, în timp ce băieții îl utilizează pentru programare. Băieții au atitudini mai pozitive decât fetele relativ la computere, considerându-le “mai distractive, mai importante, mai prietenoase” decât le consideră fetele. În același timp, fetele au mai puțină încredere în modul lor de utilizare a computerului, iar atât băieții, cât și fetele percep calculatorul ca aparținând predominant domeniului masculin. Aceste atitudini contribuie la participare redusă din partea fetelor la cursurile de calculatoare și la nivele variate de interes pentru acest domeniu.

Care este rolul profesorilor în promovarea diferențelor de gen ca limită în orientarea pentru carieră?

Cercetările au arătat diferențe de gen subtile în determinarea performanței școlare. Acestea implică modele de interacțiune între elevi și între profesori și elevi, care încurajează comportamentul specific de gen. De exemplu, studiile au arătat că profesorii sunt mai atenți la solicitarea lor de către băieți și îi încurajează pe aceștia în clasă mai mult decât pe fete (*Sadker & Sadker, 1994; Houston, 1985; Mahoney, 1983; Spender, 1982, apud. Basile*). Când fetele se afirmă în cadrul clasei, este de regulă pentru curățenie și politețe, opuse abilităților pentru care băieții sunt remarcați.

Aceste modele de interacțiune au consecințe serioase pentru educația fetelor. Hallinan și Sorensen (1987, *apud. Basile*) au arătat că este mai probabil pentru băieți decât pentru fete să fie plasați în grupurile avansate la matematică din clasă, deși nu s-a evidențiat în studiul lor nici un efect al acestui fapt asupra performanței la matematică. De asemenea, profesorii transmit mesaje subtile fetelor relativ la expectanțele reduse în cazul lor pentru matematică și științe.

Băieții primesc mai multă atenție din partea profesorilor decât fetele, fie aceasta pozitivă sau negativă. De exemplu, profesorii solicită în mod frecvent pe băieți să ștergă tabla. Această simplă cerere oferă băieților avantajul atenției adultului și sprijină dezvoltarea încrederii în sine și a asertivității în contexte publice. De asemenea, atenția profesorului este importantă și pentru stima de sine (*Halpern, 1992*). Experiențele din școală au fost asociate și cu scăderea nivelului de stimă de sine la fete care apare în adolescența timpurie (*Orenstein, 1994; Rogers & Gilligan, 1988; Simmons & Blyth, 1987, apud. Basile*). Conform acestora, fetele încep, în adolescența timpurie, să internalizeze mesajele culturale conform cărora femeile trebuie să fie tăcute și pasive.

Activitățile din clasă sunt de asemenea un furnizor al prescripțiilor sociale de gen, care, internalizate, prescriu la rândul lor orientarea în carieră. Uneori, profesorii separă echipele sau grupele de elevi în funcție de gen. De asemenea, aceștia oferă sarcini grupurilor în funcție de gen. De exemplu, băieților li se cere să-și asume roluri de conducere, să repare echipamente, să mute mobilă, să care cărți. Fetelor, în schimb, li se cere să-și asume roluri suportive, să scrie invitații, să ude plantele, să păstreze curățenia. În astfel de clase segregate pe bază de sex, profesorii pot fi atrași de zona mai vorbăreată, mai „agitată” a băieților, folosind metode de învățare mai active și directe. Aceasta poate crea bariere în cooperarea dintre băieți și fete, nu doar în școală, ci și în viața adultă. La suprafață, elevele par să se descurce bine. Au note mai mari, prezență bună la cursuri, primesc mai puține pedepse decât băieții. Tăcute și mai conformiste, sunt elevii ideali. Consecințele constau însă în mai puțin timp acordat lor, mai puțin ajutor, mai puține provocări. Întăririle acordate pentru pasivitate au o influență negativă asupra independenței și stimei de sine.

Oportunitățile diferite oferite fetelor și băieților modelează experiențele de socializare, iar acestea, la rândul lor, modelează performanța școlară și, în consecință, alegerea și dezvoltarea carierei. Astfel,

până la sfârșitul liceului, pentru băieți este importantă identitatea ocupațională, influențată de abilități, performanța academică și oportunități, în timp ce pentru fete este importantă identitatea relațională, influențată de expectanțele celor din jur.

Care este rolul prescripțiilor sociale de gen în orientarea pentru carieră?

Stereotipurile de gen relativ la ocupații se manifestă în convingerea că anumite ocupații - asistent medical, profesor, secretară - sunt “feminine”, iar altele - mecanic, inginer, medic - sunt “masculine”.

Stereotipurile ocupaționale de gen au impact asupra pieței muncii (recrutare, angajare, salariu, promovare). De exemplu, ele pot descuraja indivizii să urmeze cariere în ocupații considerate ca inadecvate genului lor, deși aceștia pot fi potriviți pentru acestea. De asemenea, stereotipurile pot descuraja managerii să angajeze indivizi pentru ocupații non-tradiționale. În plus, stereotipurile pot influența salariul, promovarea și alte recompense, în baza percepției că munca femeii nu este atât de dificilă sau importantă ca cea a bărbatului.

Stereotipurile contribuie și la discriminarea de gen a ocupațiilor. Aceasta se referă la angajarea femeilor și a bărbaților în ocupații distincte și stă la baza diferențierii între bărbați și femei pe piața muncii, incluzând diferențe de salariu, beneficii, oportunități de instruire, promovare, prestigiu și putere (*Reskin & Hartmann, 1986, apud. Gatton*).

La nivel social, cariera femeii, atât în termeni profesionali cât și în termeni ai timpului liber, este orientată spre activitățile care implică protecție și îngrijire, activitățile casnice, creșterea și educarea copiilor. Cariera bărbatului este definită social în termenii științelor exacte și tehnicii, pozițiilor de conducere, aportului financiar considerabil, în vederea susținerii familiei.

Aspirațiile în carieră se referă la alegerile viitoare, care variază de la așteptările pentru căsătorie, intrarea în rândul forței de muncă până la continuarea educației formale pentru pregătirea carierei. Viitoarele alegeri în carieră sunt descrise ca un proces de auto-definire, incluzând auto-diferențierea, identificarea și rolul (*Super, 1953; Phillips, 1992, apud. Jackson*). Acest proces are loc prin explorarea și interacțiunea cu diferite aspecte ale mediului și reflectă modul în care adolescentul conceptualizează rolurile sociale și familiale în cursul tranziției spre perioada adultă. Harren, Kass, Tinsley & Moreland (1978, *apud. Jackson*) au arătat că atitudinile legate de rolurile de gen influențează progresul în procesul de alegere și decizie în carieră. Ei consideră că procesul de decizie în carieră este determinat de adoptarea stereotipurilor de rol masculin sau feminin.

Copiii (în special băieții) consideră bărbații ca fiind mai competenți decât femeile în ocupații considerate tradițional masculine și femeile ca fiind mai competente decât bărbații în ocupații considerate tradițional feminine. Copiii cred că bărbații câștigă mai mult decât femeile în diferite ocupații, dar că bărbații

câștigă mai mult decât femeile în ocupații masculine și femeile câștigă mai mult decât bărbații în ocupații feminine. Reacțiile afective ale copiilor la ideea de a crește și a avea ocupații specifice tradițional genului sunt mai favorabile decât reacțiile la ocupații inconsistente cu rolul de gen. Aceste rezultate sugerează că la copii există percepția diferențiată a competențelor femeilor și bărbaților în ocupații relaționate cu genul și diferențe de salariu în cadrul acestora, la vârste chiar mai mici decât se considera inițial.

Aceste percepții se referă mai degrabă la cunoștințele și convingerile copiilor relativ la ocupațiile de gen decât la percepția propriei competențe pentru aceste ocupații.

În concordanță cu dezvoltarea altor domenii ale rolului de gen (cunoștințe relative la jucăriile de gen), preșcolarii și școlarii mici au demonstrat cunoștințe substanțiale despre ocupațiile de gen (*Huston, 1983; Ruble & Martin, 1998, apud. Levy*). Mai mult, ei aleg ocupații specifice genului lor și resping ideea de a avea, când vor fi mari, ocupații specifice genului opus. Astfel, copiii demonstrează percepții puternic orientate pe gen relativ la ocupațiile adulților și folosesc aceste standarde pentru viitoarele alegeri ocupaționale.

De ce este importantă compensarea continuă a diferențelor de gen în orientarea pentru carieră?

Orientarea pentru carieră este un proces continuu care începe precoce în copilărie și continuă atâta timp cât individul dorește să se redescopere și să se reorienteze.

Flexibilitatea și permisivitatea părinților în momentul deciziei profesionale a copilului reprezintă o perspectivă limitată asupra responsabilității părintești față de orientarea vocațională și pentru carieră a copilului. Responsabilitatea înseamnă valorificarea maximă a potențialului copilului și oferirea unor contexte de activitate și de învățare care să permită copilului să-și descopere în mod real aptitudinile, interesele și preferințele.

Momentul deciziei profesionale, maritale și a deciziei în legătură cu alte domenii ale vieții personale este punctual doar în afirmarea publică a acestei decizii, nu și în formarea ei. Ca urmare, nu este suficient să se ofere libertatea copilului de a decide. Această libertate depinde de experiențele sale de viață și de abilitățile pe care și le-a dezvoltat de-a lungul timpului. Ca urmare, pentru a oferi această libertate punctual, la un moment dat, părinții trebuie să o creeze în mod consistent în perioada de creștere și educare a copiilor.

Un aspect cheie este depășirea diferențelor de gen reale sau a celor construite social.

Bariere de gen în orientarea pentru carieră a fetelor și băieților.

Recomandări privind îndepărtarea acestor bariere

⊙ Bariere de gen din partea părinților în orientarea pentru carieră a copiilor

Convingeri cu efecte negative (prejudecăți, stereotipuri) ale părinților legate de orientarea pentru carieră	Recomandări privind îndepărtarea acestor bariere
Convingerea părinților că există meserii și preocupări pentru fete și meserii și preocupări pentru băieți.	Recomandăm părinților: → <i>oferiți copiilor modele de persoane care au reușit în profesii considerate tradițional aparținând sexului opus.</i>

Comportamente negative ale părinților care se constituie în bariere în orientarea pentru carieră a copiilor	Recomandări privind îndepărtarea acestor bariere
Unii părinți nu dau fetelor/băieților prilejul autoexplorării și explorării dincolo de prescripțiile sociale, limitative de gen.	Recomandăm părinților activități de tipul următor: → <i>examinați-vă propriile atitudini de gen și pe cele ale copiilor;</i> → <i>prezentați copiilor oportunități de joc imaginativ prin intermediul cărora să poată explora imagini de gen și furnizați-le texte, povești ce ilustrează o gamă variată de modalități de a fi ale unui personaj, povești din diferite culturi și momente în timp. Cereți copiilor să recunoască versiuni diferite, dar acceptabile ale personajelor din povești. De exemplu: Toate prințesele sunt tinere și frumoase? Toate prințesele poartă rochii lungi? Pot avea prințesele slujbe reale?;</i> → <i>investigați povestirile spuse de copii pentru a identifica modul în care ei se înțeleg pe sine și pe ceilalți;</i>

	<p>→ <i>vorbiți cu băieții despre aspectele comportamentului lor care sunt plăcute de copii și de ce; analizați alegerile pe care le fac băieții relativ la cum să fie băieți și consecințele acestor alegeri; furnizați-le imagini diferite a ceea ce înseamnă să fii băiat/fată. Ajutați copiii să-și dezvolte propriile opinii despre ce înseamnă să fii băiat/fată;</i></p> <p>→ <i>realizarea tuturor activităților sugerate în vederea valorificării și compensării diferențelor de gen, descrise în capitolele anterioare;</i></p> <p>→ <i>tratați copiii, băieți și fete, în mod egal, mențineți aceleași expectanțe și standarde;</i></p> <p>→ <i>încurajați copiii să aleagă activități, cursuri, cariere bazate pe interese și abilități și nu pe sex;</i></p> <p>→ <i>fiți la curent cu ceea ce copiii citesc și văd, inclusiv spectacole TV, filme, clipuri muzicale, jocuri video, cărți;</i></p> <p>→ <i>arătați-le că există femei și bărbați cu slujbe rezervate cândva doar sexului opus. Este important ca atât băieții, cât și fetele să aibă acces la modele de rol non-tradiționale;</i></p> <p>→ <i>folosiți un limbaj de gen egal, atunci când vorbiți cu copiii voștri sau când vorbiți despre prietenii lor sau despre bărbați și femei în general.</i></p>
--	---

⊙ **Bariere de gen datorate dezvoltării diferențiate a copiilor**

<p>Bariere de gen, datorate dezvoltării diferențiate a copiilor, cu impact negativ asupra orientării pentru carieră a acestora</p>	<p>Recomandări privind îndepărtarea acestor bariere</p>
<p>Copiii se pot conforma stereotipului și pot deveni „victime” ale perspectivei limitative promovată de societate în orientarea pentru carieră.</p>	<p>Recomandăm părinților:</p> <p>→ <i>modelați alegerile și comportamentul copiilor prin propriile alegeri și propriul comportament. Prin interacțiunea cu băieții și fetele în contexte diferite, non-stereotipe, părinții pot genera flexibilizarea opțiunilor și comportamentelor copiilor lor.</i></p>

Caută aprobarea socială, care apare întotdeauna în cazul conformării la prescripțiile sociale de gen.	<p>Recomandăm părinților:</p> <p>→ <i>încurajați copiii și oferiți-le întăriri atunci când se implică în activități considerate atipice genului lor.</i></p>
---	--

© **Bariere de gen în dezvoltarea copiilor datorate mediului fizic și social**

Bariere de gen în dezvoltarea copiilor datorate mediului fizic și social	Recomandări privind îndepărtarea acestor bariere
Mediul social poate sancționa activitățile și alegerile considerate în mod tradițional atipice genului copiilor.	<p>Recomandăm părinților:</p> <p>→ <i>oferiți suficiente întăriri copilului dumneavoastră;</i></p> <p>→ <i>implicați-vă în activitățile școlare și în inițierea și susținerea parteneriatului cu școala și cu alți părinți.</i></p>

Bibliografie:

- Basile, K.C.**, (2000) – „*Gender Differences in K-12 Education: What Indicators are Important?*” Prepared for Georgia Council for School Performance
- Flouri, E.**, (2002) – „*The role of work-related skills and career role models in adolescent career maturity.*” Career Development Quarterly
- Gatton, D.S.**, (1999) – „*The effects of organizational context on occupational gender-stereotyping.*” Sex Roles: A Journal of Research
- Gianakos, I.**, (2000) – „*Gender Roles and Coping with Work Stress.* Sex Roles”: A Journal of Research.
- Jackson, D.W.**, (1998) – „*Adolescents' conceptualization of adult roles: relationships with age, gender, work goal, and maternal employment.*” Sex Roles: A Journal of Research
- Halpern, D., F.**, (1992) – “*Sex Differences in Cognitive Abilities*”, Lawrence Erlbaum Associates, Publisher
- Lafamme, D.**, (2002) – „*A comparison of fathers' and mothers' involvement in childcare and stimulation behaviors during free-play with their infants at 9 and 15 months.*” Sex Roles: A Journal of Research
- Levy, G.D.**, (2000) – „*Aspects of Young Children's Perceptions of Gender-Typed Occupations.*” Sex Roles: A Journal of Research
- Lindsey, E.W.**, (2001) – „*Contextual Differences in Parent-Child Play: Implications for Children's Gender Role Development. (Statistical Data Included)*”. Sex Roles: A Journal of Research
- Mark, J.**, (1992) – „*Beyond Equal Access: Gender Equity in Learning with Computers.*” WEEA Digest.
- Nowell, A.**, (1998) – „*Trends in gender differences in academic achievement from 1960 to 1994: an analysis of differences in mean, variance, and extreme scores.*” Sex Roles: A Journal of Research
- Valian, V.**, (1998) – „*Running in place (sexual stereotyping and career advancement of women)*”. Sciences

Watson, C.M., (2002) – „*Career aspirations of adolescent girls: effects of achievement level, grade, and single-sex school environment*”. Sex Roles: A Journal of Research

Wood, E., (2002) – „*The impact of parenting experience on gender stereotyped toy play of children*”. Sex Roles: A Journal of Research

*** (2000) – „*The Development of Gender Roles in Young Children*”. Equal Opportunities Commission (Women. Men. Different. Equal)

*** (2002) – K-12 „*Career Development Curriculum Framework*”. New Hampshire Department Of Education

*** (2001) – „*Progress and Promise*”. By the WEEA Equity Resource Center at EDC

*** *Fairness: A Gender Equity Guide for Illinois Schools.*

Resurse:

Centrul Parteneriat pentru Egalitate: ghiduri pentru profesori, cursuri pentru profesori, elevi, educatori pe tema parteneriatului de gen, a diferențelor de gen și a prevenirii traficului cu femei.
www.gender.ro

Centrul Expert - Universitatea Babeș-Bolyai Cluj-Napoca: broșuri pentru părinți, cursuri pentru consilieri școlari pe tema educației părinților, seminarii pentru părinți și profesori pe teme ca disciplina și modificarea comportamentală, comunicarea și rezolvarea conflictelor, dezvoltarea copiilor.
www.psychology.ro

Centrele Județene de Asistență Psihopedagogică: materiale informative pentru părinți, seminarii interactive pentru profesori în munca cu părinții.

Biblioteca virtuală: articole din reviste de specialitate pe tema gen și educație, consiliere școlară, psihologia dezvoltării, psihologie educațională.
www.psihologieonline.ro

Kids Health: articole și materiale educaționale pentru părinți, copii și adolescenți pe teme cum ar fi dezvoltarea emoțională și comportamentală, disciplină, comunicarea în familie, imaginea de sine, sexualitate.
www.kidshealth.org

Advocates for Youth: materiale și articole informative pentru părinți pe teme ca stadiile dezvoltării copilului, comunicarea părinți-copii/adolescenți, educația sexuală. Oferă un model de Centru de Educație Sexuală pentru Părinți.
www.advocacyforyouth.org

Family Education Network: resurse educaționale pentru părinți, profesori și copii pe teme cum ar fi comunicarea, imaginea de sine, disciplina.
www.familyeducation.com

National Health and Education Center: resurse educaționale pentru psihologii școlari; sugestii de materiale informative pentru părinți și profesori.
www.naspcenter.org

Parents Online: site dezvoltat de părinți pentru părinți; materiale informative pentru părinți pe teme de interes pentru părinți cum ar fi stadiile dezvoltării copilului, comunicarea, disciplina.
www.parents.org.uk

Parents as Teachers National Center: materiale educaționale pentru părinți pe teme cum ar fi comunicarea părinte-copil, dezvoltarea copilului și adolescentului.
www.patnc.org

Girls inc.: organizație nonguvernamentală ce oferă materiale educaționale pentru părinți și profesori pe tema educației fetelor (educația sexuală, planificarea carierei).
www.girlsinc.org

Parent Center: resurse educaționale pentru părinți – articole, broșuri informative.
www.parentcenter.com

Positive Parenting: articole și materiale informative pentru părinți.
www.positiveparenting.com

The Parent Training Center: informații pentru consilierii școlari care doresc să dezvolte cursuri pentru părinți și profesori pe tema disciplinei.
www.parenttrainingcenter.com

Centrul Parteneriat pentru Egalitate

MISIUNEA CPE este promovarea și integrarea principiului egalității de șanse pentru femei și bărbați în politicile publice și practicile asociate, ca parte componentă a democrației și societății deschise, în scopul redefinirii statutului și îmbunătățirii condiției femeii în România.

OBIECTIVUL CPE îl reprezintă dezvoltarea și implementarea de proiecte și programe ce vizează conștientizarea societății românești cu privire la condiția actuală a femeilor și rolul pe care acestea pot și trebuie să îl aibă în dezvoltarea socială a României.

ACTIVITATEA CPE este fundamentată pe dezvoltarea de programe operaționale, desfășurate în parteneriat cu principalii actori interesați de problematica genului social, la nivelul societății civile și al autorităților publice. Domeniile de activitate sunt: gen social și dezvoltare, gen social și educație, egalitatea de șanse pentru femei și bărbați în procesul de aderare la Uniunea Europeană, prevenirea violenței împotriva femeilor și a traficului cu femei.

Principalele programe ale CPE

1. „Violența împotriva femeilor”

Obiectivele principale ale programului sunt:

- creșterea gradului de informare și conștientizare cu privire la gravitatea și consecințele economice și sociale ale fenomenului de violență împotriva femeii, prin proiecte de intervenție educațională
- susținerea organizațiilor neguvernamentale implicate în prevenirea violenței împotriva femeii prin crearea unui cadru comun de intervenție asupra violenței în familie, prin analizarea, evaluarea și implementarea politicilor și metodelor de asistare și consiliere a victimelor violenței
- desfășurarea unor acțiuni de lobby pentru crearea și influențarea cadrului legislativ specific, care să răspundă optim realității și complexității fenomenului de violență în familie
- radiografierea fenomenului de violență împotriva femeii prin realizarea unor cercetări naționale privind violența în familie și la locul de muncă

2. „Observatorul Național privind egalitatea de șanse pentru femei și bărbați”

Obiectivul principal al programului este dezvoltarea Observatorului Național, un mecanism integrat de promovare a egalității de șanse pentru femei și bărbați în viața publică, cu accent pe piața muncii și drepturile economice și sociale. Obiectivul programului este realizat prin următoarele tipuri de acțiuni:

- crearea unei structuri de informare, documentare și resurse în domeniul egalității de gen
- crearea unor mecanisme de monitorizare a respectării principiilor egalității de șanse pentru femei și bărbați la nivel legislativ și executiv
- inițierea și derularea de acțiuni de lobby și advocacy în sprijinul asigurării unei egalități de șanse reale și consistente pentru femei și bărbați
- instruirea grupurilor-țintă specifice în perspectiva promovării egalității de șanse pentru femei și bărbați în toate domeniile vieții publice

3. „Gen și Educație”

Obiectivele principale ale componentelor acestui program sunt:

- implicarea civică în sprijinul egalității de gen, prin creșterea competențelor profesoarelor și profesorilor în ceea ce privește educația civică în perspectiva integrării europene
- dezvoltarea de practici și atitudini în procesul de educație, în spiritul șanselor egale și al tratamentului egal pentru fete și băieți, femei și bărbați
- dezvoltarea unui stil de viață sănătos prin integrarea aspectelor legate de diferențele de gen în programele de educație și serviciile de sănătate
- prevenirea traficului cu femei prin informarea asupra riscurilor migrației ilegale și ale traficului cu femei, prin realizarea educației sexuale și a educației de gen specifice

CPE este organizație membră SON - Rețeaua Deschisă Soros (www.son.ro), o rețea de 13 organizații neguvernamentale care sprijină dezvoltarea durabilă a României în spiritul valorilor societății deschise și organizație membră a Network Women's Program (www.soros.org/women), rețea formată din programele pentru femei ale Fundațiilor Soros din peste 30 de țări, coordonată de Open Society Institute - New York.

CONTACT

Centrul Parteneriat pentru Egalitate (CPE), str. Căderea Bastiliei nr.33, sector 1, București, cod 010613

Telefon: 021-212 11 96/ 021-212 11 97; fax: 021-212 10 35; GSM: 0723 22 11 96

E-mail: info@gender.ro; web-site: www.gender.ro